

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет гуманітарно-педагогічний**

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри
соціальної роботи та реабілітації
(назва кафедри)

_____
Сопівник І. В.
(підпис) (ПІБ)

« _____ » _____ 2025 р.

БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему «Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в територіальній громаді»

Спеціальність 231 Соціальна робота
(код і назва)

Гарант освітньої програми

доктор педагогічних наук, професор _____ Осадченко І. І.
(науковий ступінь та вчене звання) (підпис) (ПІБ)

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи

кандидат педагогічних наук _____ Власенко К.О.
(науковий ступінь та вчене звання) (підпис) (ПІБ)

Виконав

_____ Стацюк Д.Є.
(підпис) (ПІБ студента)

КИЇВ – 2025

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Факультет гуманітарно-педагогічний**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

соціальної роботи та реабілітації

(назва кафедри)

_____ Сопівник І. В.

(підпис)

(ПІБ)

« _____ » _____ 2025 р.

З А В Д А Н Н Я

**на виконання бакалаврської кваліфікаційної роботи
студенту**

Стацюку Дмитру Євгеновичу

Спеціальність 231 Соціальна робота

(код і назва)

Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи **«Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в територіальній громаді»**

затверджена наказом ректора НУБіП України від «08» 04 2025 року № 581 «С»

Термін подання завершеної роботи (проекту) на кафедру «20» травня 2025 р.

(рік, місяць, число)

Вихідні дані до бакалаврської кваліфікаційної роботи: *наукові розробки вітчизняних і зарубіжних учених; матеріали періодичних видань; навчальна та довідкова література з теми дослідження.*

Перелік питань, які потрібно розробити:

- 1) Здійснити теоретичний аналіз соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в умовах територіальної громади
- 2) Охарактеризувати напрями оптимізації розвитку соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами
- 3) Здійснити оцінку потреб внутрішньо переміщених осіб в умовах територіальної громади
- 4) Обґрунтувати програму соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в територіальній громаді

Дата видачі завдання «13» вересня 2024 р.

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи

_____ Власенко К.О.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Завдання прийняв до виконання

_____ Стацюк Д.Є.

(підпис)

(прізвище та ініціали студента)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ.....	8
1.1. Сутність поняття «внутрішньо переміщені особи».....	8
1.2. Особливості соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в умовах територіальної громади.....	13
1.3. Нормативно-правові засади соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб.....	19
Висновки до першого розділу.....	26
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ.....	28
2.1. Сучасний стан соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в умовах територіальної громади.....	28
2.2. Напрями оптимізації розвитку соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами.....	42
Висновки до другого розділу.....	51
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ЩОДО СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ.....	53
3.1. Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб в територіальній громаді.....	53
3.2. Програма соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в територіальній громаді.....	61
Висновки до третього розділу.....	65
ВИСНОВКИ.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
ДОДАТКИ.....	76

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна бакалаврська робота на тему «Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в територіальній громаді» має таку структуру: 1) картку кваліфікаційної бакалаврської роботи; 2) титульний аркуш; 3) завдання до виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи; 4) реферат; 5) зміст; 6) вступ; 7) основну частину (III розділи); 8) загальні висновки; 9) список використаних джерел; 10) додатки. У роботі подано 1 додаток, 7 рисунків та 6 таблиць. Список використаних джерел складає 57 позицій. Обсяг бакалаврської кваліфікаційної роботи 63 сторінки.

У першому розділі розглянуто теоретичні аспекти соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами. Здійснено аналіз сутності поняття «внутрішньо переміщені особи». Окреслено особливості соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в умовах територіальної громади. Також проаналізовано чинні нормативно-правові акти.

У другому розділі проведено аналіз сучасного стану соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в територіальних громадах. Обґрунтовано напрями оптимізації та розвитку соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами у територіальних громадах, зокрема через впровадження інноваційних підходів, залучення громадських організацій та створення спеціалізованих центрів підтримки.

У третьому розділі представлено результати експериментальної роботи, спрямованої на підвищення ефективності соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб у територіальній громаді. Проведено оцінку потреб внутрішньо переміщених осіб. На основі отриманих даних розроблено та апробовано програму соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в територіальній громаді.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, територіальна громада, соціальна робота, соціальні послуги, адаптація, інтеграція, соціальна підтримка, нормативно-правове забезпечення, програма підтримки, соціальні потреби.

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлена тривалими та складними соціальними, економічними й політичними наслідками вимушеного переміщення, що стали частиною реальності України в умовах війни. Від початку російської агресії мільйони українців були змушені покинути свої домівки через бойові дії, загрози для життя та безпеки. Відтак питання інтеграції внутрішньо переміщених осіб у нові територіальні громади стало надзвичайно важливим.

Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами є ключовим аспектом, що сприяє їх адаптації до нових умов життя, а також забезпеченню соціальної підтримки, житлом, працевлаштуванням і психологічною допомогою. Ці процеси вимагають комплексного підходу з боку держави, місцевих органів влади та громадських організацій для вирішення актуальних проблем, таких як бюрократичні перешкоди, недостатнє фінансування та труднощі з інтеграцією на місцях. Водночас, враховуючи складність ситуації, соціальна робота повинна бути спрямована на мінімізацію негативних соціальних наслідків, які можуть виникнути через стресові переживання ВПО, а також на забезпечення ефективної співпраці з місцевими громадами для сприяння їхньому взаєморозумінню та стабільному розвитку.

Актуальність досліджуваної проблеми підтверджується інтересом як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Питання щодо поняття «внутрішньо переміщених осіб» стали предметом дослідження таких науковців, як: І. С. Басової, Н. Б. Болотіної, В. Г. Буткевича, О. В. Задорожного, Н. С. Ісаєва, М. П. Кобець, М. І. Малихи, В. В. Мицика, Ф. Мейдіна, М. В. Менджул, Р. І. Наджафгулієва, Л. Р. Наливайка, М. Ніколайчука, А. Ф. Орешкової, Ю. С. Паніної, Ю. І. Римаренка, М. М. Сірант та інших.

Проте станом на сьогодні набуває актуальності дослідження питання організації соціальної роботи з внутрішньо-переміщеними особами в межах територіальної громади.

Мета дослідження – обґрунтувати програму підтримки внутрішньо переміщених осіб в територіальній громаді.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі **завдання дослідження**:

- 1) Здійснити теоретичний аналіз соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в умовах територіальної громади
- 2) Охарактеризувати напрями оптимізації розвитку соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами
- 3) Здійснити оцінку потреб внутрішньо переміщених осіб в умовах територіальної громади
- 4) Обґрунтувати програму соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в територіальній громаді

Об'єкт дослідження – соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в територіальній громаді.

Предмет дослідження – програма соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в територіальній громаді.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз наукової літератури для з'ясування сутності та норм правового забезпечення соціального захисту внутрішньо переміщених осіб; системний аналіз: для з'ясування стану організаційно-управлінського забезпечення функціонування соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами територіальної громади; абстрактно-логічний аналіз: здійснення висновків та визначення напрямів оптимізації розвитку соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами; емпіричні; математично-статистичні.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному підході у соціальній роботі задля подолання проблем внутрішньо переміщених осіб та відновлення їх соціального становища у суспільстві. Дослідження доповнюють теоретичні аспекти соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами територіальної громади, а також визначено напрями оптимізації соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дослідження можуть бути використані для комплексного підходу у соціальній роботі, задля подолання проблем внутрішньо переміщених осіб та відновлення їх соціального становища у суспільстві. Отримані дані можуть бути корисними для розробки рекомендацій щодо оптимізації соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У роботі подано 1 додаток, 7 рисунків та 6 таблиць. Список використаних джерел складає 57 позицій. Обсяг бакалаврської кваліфікаційної роботи 63 сторінки. Робота містить огляд літературних джерел, теоретичні узагальнення, результати практичного дослідження соціальної роботи з внутрішньо-переміщеними особами територіальної громади та напрями її оптимізації.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

1.1. Сутність поняття «внутрішньо переміщені особи»

Нині сучасний світ є доволі конфліктним, оскільки стаються стихійні та техногенні лиха, тривають збройні конфлікти, війни, виникають соціальні та економічні труднощі тощо. Через наявні причини безліч осіб змушені покидати свої місця постійного проживання, до них застосовується поняття «внутрішньо переміщена особа».

Поняття «внутрішньо переміщена особа» (далі – ВПО) почало застосовуватись в юриспруденції лише в останнє десятиліття ХХ століття, коли виникла нагальна необхідність міжнародної реакції на важливу проблему захисту прав переміщених осіб. У 1998 році за дорученням Генеральної Асамблеї ООН та Комісії з прав людини були ухвалені Керівні принципи з питань внутрішньо переміщених осіб, які врегулювали вимушене переміщення осіб усередині країни [15, с. 144].

Відповідно до Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи 2006 (6) і Керівних принципів ООН з питань внутрішнього переміщення всередині країни внутрішньо переміщеними особами вважають «людину чи групу людей, які були змушені або зобов'язані покинути чи залишити свої будинки або місця звичайного проживання, зокрема внаслідок або щоб уникнути наслідків збройного конфлікту, проявів насильства, порушень прав людини, стихійних або створених людиною лих, і які не перетинали міжнародно визнаних державних кордонів. Внутрішньо переміщені особи згідно з Європейською конвенцією з прав людини мають право на добровільне, безпечне і гідне повернення до власних помешкань або місць постійного проживання або переселення до іншої частини країни; умови для належної та стійкої інтеграції внутрішньо переміщених осіб після їхнього переміщення» [22; 33].

У правовій літературі існують такі теоретичні погляди щодо термінології поняття внутрішньо переміщеної особи. Зокрема, на думку І. С. Басової, внутрішньо переміщена особа – це фізична особа, яка внаслідок обставин об'єктивного характеру, спричинених військовими діями, окупацією чи анексією території, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру, змінила своє місце проживання в межах державно визнаних кордонів та набула відповідного правового статусу згідно із законодавством [14].

М. Ніколайчук зазначає про те, що «внутрішньо переміщені особи – це специфічна цільова група реалізації міграційної політики, якій притаманні різноманітні ознаки, детерміновані особливими потребами, особистісними характеристиками та впливами зовнішнього середовища» [40, с. 109]. Проте, М. Менджул та Ю. Паніна визначають поняття «внутрішньо переміщені особи», як особи, які постійно проживали на території держави (у тому числі громадяни, іноземці та особи без громадянства) і були вимушені покинути місце свого постійного проживання та переселитись у межах цієї самої держави у зв'язку з реальною загрозою для життя, здоров'я їх особистого або членів їхніх сімей, масовими порушеннями прав людини, переслідуваннями, що спричинені воєнними діями, збройними конфліктами, масовими проявами насильства, надзвичайними ситуаціями природного чи техногенного характеру [26, с. 296].

В енциклопедії за редакцією Ю. Римаренка, внутрішньо переміщена особа – це людина, яка вимушено переміщується з місця постійного проживання всередині своєї країни внаслідок збройного конфлікту, внутрішнього безладдя, систематичного порушення прав людини, а також внаслідок природних катаклізмів [27, с. 95].

Ф. Мейдінг зазначає, що внутрішньо переміщені особи – це люди, які залишають свої будинки, але не перетинають кордонів, підконтрольні своїм урядам та державі-суверену. Внаслідок чутливості суверена, міжнародні

втручання дозволяються лише у виняткових або надзвичайних обставинах для вирішення внутрішніх справ [39, с. 141-144].

У своїй дисертації на тему: «Адміністративно-правовий статус біженців і вимушених переселенців в Азербайджанській Республіці» Р. Наджафгулієв зазначає, що під поняттям «внутрішньо переміщена особа» варто розуміти, особу, яка є громадянином своєї держави, але змушена покинути місце постійного проживання і переселитися в інше місце в результаті військової агресії, стихійного або техногенного лиха [29]. Автор до основних причин, що змусили внутрішньо переміщених осіб мігрувати відносить: військову агресію, стихійні або техногенні лиха.

М. Сірант вказує, що особи, переміщені всередині країни, – це люди чи групи людей, які були вимушені покинути свої домівки, щоб урятуватися від збройних конфліктів, проявів насильства, або масових порушень прав людини [34, с. 158]. Авторка стверджує, що основними причинами внутрішнього переселення є збройні конфлікти, прояви насильства та масові порушення прав людини. Також М. Малиха визначає внутрішньо переміщених осіб, як громадян держави, які через військові дії та їх наслідки змушені покинути постійне місце проживання задля убезпечення свого життя, при цьому не перетинаючи межі державного кордону [25, с. 10].

М. Кобець значно розширює визначення внутрішньо переміщеної особи та тлумачить його як осіб, які мають зареєстроване місце постійного проживання, а також ті, які працювали на території конфлікту, мають нерухомість тощо [23, с. 202].

Н. Ісаєва, зазначає, що внутрішньо переміщеними особами є особи, які покинули місце свого постійного проживання у межах державних кордонів, внаслідок впливу або загрози впливу масових збройних конфліктів (сутичок, погромів) на ґрунті етнічних, расових, релігійних, гендерних, політичних чи будь-яких інших розбіжностей, воєнних дій, епідемій, катастроф природного чи техногенного характеру [20, с. 73].

Л. Наливайко та А. Орешкова [30] відносять до причин для вимушеного внутрішнього переміщення таких осіб наступні:

- 1) побоювання стати жертвою переслідувань, неможливість повною мірою користуватися гарантованими законодавством України захистом у місці свого постійного проживання;
- 2) наявність загрози для свого життя або членів своєї сім'ї, безпеки чи свободи;
- 3) відчуття на собі або членах своєї сім'ї наслідків насильства в ситуаціях збройного конфлікту чи систематичного порушення прав людини;
- 4) зовнішню агресію;
- 5) іноземну окупацію;
- 6) громадянську війну;
- 7) збройні зіткнення на етнічній, релігійній, мовній чи іншій основі, що порушують громадський порядок у місці його постійного проживання;
- 8) надзвичайні ситуації природного чи техногенного характеру [30, с. 38].

Як зазначають Малиновська О. та Яценко Л., спричинена агресією РФ вимушена міграція населення України є серйозним викликом, що спричиняє негативні соціальні наслідки на рівнях окремих осіб, громад та суспільства в цілому. Вона призводить до зубожіння, погіршення рівня і якості життя, посилення майнової нерівності, виключення тисяч осіб з виробничого процесу внаслідок втрати роботи чи власного бізнесу, різкого погіршення ментального та фізичного здоров'я вимушених переселенців, виникнення напруженості в стосунках між населенням, що змушено було залишити місця постійного проживання, та мешканців приймаючих громад тощо [24].

Питання адаптації та інтеграції набуває все більшої актуальності з плином часу, оскільки в умовах затяжної війни строки перебування людей в ситуації внутрішньо переміщених осіб збільшуються і водночас серед таких зростає частка тих, хто не планує повертатися до місць попереднього проживання і надалі будуватиме своє життя в новому місці.

Для того, щоб налагодити повноцінне життя в нових місцях перебування внутрішньо переміщених осіб потребують суттєвої допомоги держави. Якщо на першому етапі спричинених війною вимушених міграцій перед державою стояло завдання врятувати мирне населення, організувати евакуацію та надати екстрену допомогу, то надалі постає потреба у компенсації втрат та відновленні добробуту, умов для професійної діяльності, соціального статусу переміщених осіб [23].

З метою забезпечення інтеграції внутрішньо переміщених осіб значно удосконалена законодавча база. З урахуванням реалій повномасштабного вторгнення ворога та масових внутрішніх переміщень внесено зміни до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [4]. Вони стосуються зокрема спрощення процедур працевлаштування, отримання послуг служби зайнятості, доступу до медичних послуг, безоплатної правничої допомоги, продовження навчання учнів та студентів тощо.

Зміст статті 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» визначає внутрішньо переміщеною особою громадян України, іноземців або осіб без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах та мають право на постійне проживання в Україні, а також яких змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [4]. З визначення випливає, що внутрішньо переміщеною особою може бути не лише громадянин України, а й іноземець чи апатрид, які на законних підставах перебували в нашій державі.

В Україні факт внутрішнього переміщення підтверджується довідкою про взяття її на облік внутрішньо переміщеної особи [4]. З метою обліку внутрішньо переміщених осіб орган соціального захисту населення на підставі отриманої електронної справи включає інформацію про таких осіб

до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб [4; 8]. Проте тепер громадяни України можуть одержати довідку ВПО та соціальні виплати у застосунку Порталу «Дія» для себе та своїх дітей.

Про важливість і складність правового статусу внутрішньо переміщених осіб свідчить те, що на відміну від біженців вони не перетинають кордонів інших держав. Отже, забезпечення їхніх прав та свобод переважно покладається на національні органи публічної адміністрації, а не на уряди закордонних держав чи міжнародні організації.

З січня 2024 р. набрали чинності законодавчі гарантії права певних категорій ВПО на безкоштовне проживання під час і протягом шести місяців після скасування воєнного стану, а також зобов'язання органів влади щодо формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб [3].

Таким чином, поняття «внутрішньо переміщені особи» має багатовимірний характер та є предметом дослідження міжнародного й національного права. Воно охоплює осіб, які були змушені залишити свої домівки через збройні конфлікти, насильство, порушення прав людини, природні або техногенні катастрофи, але не перетнули державний кордон. Внутрішньо переміщені особи мають специфічний правовий статус і потребують комплексного соціального, правового та економічного захисту з боку держави. Удосконалення законодавчої бази України у сфері захисту ВПО спрямоване на спрощення їхньої інтеграції у громади, забезпечення доступу до послуг та створення належних умов для проживання та працевлаштування.

1.2. Особливості соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в умовах територіальної громади

Діяльність державних соціальних служб в Україні, що направлена на соціальну підтримку сімей вимушених переселенців, проводиться за такими напрямками:

- соціальний патронаж сімей;
- консультування із соціально-правових питань;
- сприяння в отриманні пільг, допомоги, компенсацій та інших виплат, матеріальної й натуральної допомоги;
- консультування з питань самозабезпечення;
- сприяння у вирішенні питань зайнятості, влаштування на курси перепідготовки тощо [37, с. 127].

Технології соціальної роботи із сім'ями вимушених переселенців в Україні можна поділити на:

а) технологію соціального захисту сім'ї – це багаторівнева система, переважно державних заходів із забезпечення мінімальних соціальних гарантій, прав, пільг і свобод сім'ї, яка нормально функціонує, у ситуації ризику на користь гармонійного розвитку родини, особистості й суспільства;

б) технології соціальної підтримки сім'ї – це частина (форма) сімейної політики, метою якої є надання допомоги родинам у подоланні різного роду стресових ситуацій, у вирішенні проблем, що виникають в їх житті, з якими сім'ї не можуть впоратися самі, за рахунок своїх внутрішніх ресурсів; вона передбачає формальну й неформальну діяльність та взаємини фахівців з сім'ями, які опинилися у скрутних обставинах, різні форми допомоги (моральну, психолого-педагогічну, матеріальну й фізичну), медичне страхування, соціальне співчуття та єдність тощо [37, с. 88].

Вимушеним переселенцям надаються такі основні види соціальних послуг: матеріальна допомога, субсидії, передача житлових приміщень з фонду житла для тимчасового поселення змушених переселенців, надання житлової площі для постійного заселення, виділення земельних ділянок під житлове будівництво, соціально-побутове обслуговування; допомога в працевлаштуванні; психологічна допомога; соціально-педагогічна підтримка.

До основних завдань державних установ територіальних підрозділів державної міграційної служби відноситься:

- реєстрація місця перебування ВПО;

возз'єднання сімей внутрішньо переміщених осіб шляхом надання інформації внутрішньо переміщеній особі про місце фактичного перебування її членів сім'ї;

- у разі відсутності документів, що посвідчують особу та підтверджують її громадянство, здійснюють ідентифікацію ВПО;
- забезпечення оформлення, видачу, обмін, продовження строку дії документів, що посвідчують особу.

Управління соціального захисту населення:

видають довідку про взяття на облік внутрішньо переміщених осіб;

- забезпечують внесення до Єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб відомостей про взяття на облік ВПО, у тому числі місце її фактичного перебування;

– забезпечують переведення допомоги за місцем фактичного проживання (перебування) або первинне призначення: допомога при народженні (усиновленні) дитини; допомога одиноким матерям; допомога опікунам та піклувальникам; допомога дітям-інвалідам та інвалідам з дитинства; допомога малозабезпеченим сім'ям; тимчасова допомога на дітей, один із батьків яких ухиляється від сплати аліментів.

Установи та заклади охорони здоров'я: забезпечують організацію надання медичної допомоги та медичного обслуговування, здійснення комплексних заходів щодо санітарно-епідеміологічної безпеки населення та карантинних заходів за місцем фактичного перебування ВПО.

Центри зайнятості:

- надають консультацій у сфері зайнятості;
- сприяють працевлаштуванню ВПО;
- організують підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації

Установи та заклади освіти – створюють умови здобуття дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної освіти, професійно-технічної, вищої освіти для ВПО.

Служби надзвичайних ситуацій – здійснюють заходи з мінімізації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, евакуації населення, надання екстреної медичної та першої психологічної допомоги.

Управління Пенсійного фонду – забезпечують переведення пенсії за місцем фактичного проживання (перебування) та первинне призначення пенсії і перерахунок пенсії.

Служби у справах дітей здійснюють захист прав та надають допомогу дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, опікунам, піклувальникам, прийомним батькам та батькам-вихователям, забезпечують влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, спеціальних установ і закладів соціального захисту для дітей

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді:

- здійснюють соціальний супровід сімей з дітьми, які потребують допомоги;
- надають послуги соціально-психологічної підтримки, створюють умови для соціальної адаптації та інтеграції за новим місцем проживання.

Центри первинної правової допомоги надають безоплатну первинну правову допомогу ВПО.

Територіальні центри соціального обслуговування:

- забезпечують стаціонарний догляд для громадян похилого віку, інвалідів I, II групи, які за станом здоров'я мають потребу в сторонньому догляді, побутовому обслуговуванні, медичній допомозі;
- здійснюють догляд вдома для громадян похилого віку, інвалідів, які не здатні до самообслуговування і потребують постійної сторонньої допомоги [35, с.19-20].

В Україні реалізується низка програм, спрямованих на підтримку та інтеграцію внутрішньо переміщених осіб, що охоплюють соціальну інтеграцію, працевлаштування, психологічну допомогу, забезпечення житлом та освітні можливості.

Одним із прикладів таких ініціатив є міська цільова програма «Підтримка та інтеграція внутрішньо переміщених осіб у місті Києві на 2025 – 2027 роки», яка спрямована на покращення умов проживання та соціальної адаптації ВПО в столиці [28].

Державна служба зайнятості України реалізує програми компенсацій роботодавцям за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб. Зокрема, у 2024 році було підвищено розмір компенсації за працевлаштування ВПО під час дії воєнного стану до 8 000 грн на місяць, а термін виплат збільшено з двох до трьох місяців. Крім того, для роботодавців, які працевлаштовують осіб з інвалідністю, передбачено компенсаційні виплати протягом шести місяців. Такі заходи сприяють активному залученню внутрішньо переміщених осіб до ринку праці та їх фінансовій стабільності.

У зв'язку з психологічними викликами, з якими стикаються переселенці, нині гостро стоїть питання соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщеним особам. В Україні ухвалено стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року, що включає операційний план заходів із забезпечення психологічної допомоги та соціальної адаптації. Одним із аспектів цієї політики є залучення органів місцевого самоврядування, громадських організацій і волонтерських ініціатив до реалізації програм підтримки внутрішньо переміщених осіб [13].

Щодо забезпечення житлом, відповідно до статті 11 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», місцеві державні адміністрації забезпечують ВПО інформацією про можливі місця для тимчасового проживання та надають соціальне житло. Це дозволяє переселенцям знайти безпечне та доступне місце проживання, що є важливим елементом їхньої інтеграції в нові громади. Відповідно до статті 11 цього Закону місцеві державні адміністрації в межах своїх повноважень забезпечують, зокрема:

- надання інформації ВПО про можливі місця і умови для їх тимчасового проживання/перебування з урахуванням пропозицій органів

місцевого самоврядування, громадських об'єднань, волонтерських, благодійних організацій, інших юридичних та фізичних осіб, про стан інфраструктури, довкілля у таких місцях;

– надання у тимчасове користування внутрішньо переміщеним особам житлового приміщення або соціального житла, придатного для проживання [18].

Освітні можливості для внутрішньо переміщених осіб також відіграють важливу роль у їхній адаптації. Державна служба зайнятості пропонує безкоштовне професійне навчання за 95 робітничими професіями та 365 освітніми програмами. Це дає можливість переселенцям здобути нову кваліфікацію, що сприяє їх конкурентоспроможності на ринку праці та подальшому працевлаштуванню [32].

Разом із тим, аналіз успішних кейсів роботи з внутрішньо переміщеними особами у територіальних громадах свідчить про наявність певних викликів та бар'єрів. Наприклад, наразі у Вінницькій МТГ проводиться робота по створенню ради внутрішньо переміщених осіб. Рада внутрішньо переміщених осіб – це платформа для взаємодії між переселенцями та місцевою владою. Завдяки раді, переселенці зможуть ефективніше розв'язувати проблеми на локальному рівні та залучатися до прийняття рішень. Через Раду ВПО органи влади зможуть більш розгорнуто демонструвати та розв'язувати проблеми переселенців, які існують у громаді. У місті та області є міжвідомчі ради, які, серед іншого, працюють з інтеграцією ВПО. Але здебільшого в їхньому складі — керівники органів місцевого самоврядування. А залучення внутрішньо переміщених осіб, питання яких мають вирішувати у цих групах, дуже низьке. Питання внутрішньо переміщених осіб мають вирішуватися за участі представників внутрішньо переміщених осіб, які найкраще знають з якими проблемами вони були вимушені зіткнутись [16].

Основними проблемами залишаються бюрократичні труднощі при оформленні допомоги, недостатнє фінансування житлових програм,

складнощі з інтеграцією внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади та пошук постійної роботи. Вирішення цих питань вимагає подальшої координації між державними органами, місцевими адміністраціями та громадянським суспільством, а також удосконалення існуючих механізмів підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Отже, соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в умовах територіальної громади охоплює широкий спектр послуг, спрямованих на їхню соціальну адаптацію, забезпечення житлом, працевлаштування та психологічну підтримку. В Україні реалізується низка державних програм, які покликані полегшити інтеграцію ВПО, проте існують виклики, зокрема бюрократичні перепони, недостатнє фінансування та складнощі з працевлаштуванням. Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу, посиленої взаємодії державних і місцевих органів влади, громадських організацій та самих переселенців, що сприятиме ефективнішій інтеграції ВПО у нові громади.

1.3. Нормативно-правові засади соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб

Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб є одним із ключових напрямів державної політики України, спрямованим на забезпечення їхніх прав та інтеграцію в нові громади. Внаслідок збройного конфлікту, тимчасової окупації окремих територій та інших кризових явищ значна кількість громадян була змушена залишити свої домівки, що обумовило необхідність створення спеціальних механізмів соціального захисту.

В Україні сформовано нормативно-правову базу, яка регламентує права, гарантії та підтримку внутрішньо переміщених осіб у різних сферах: працевлаштуванні, соціальному забезпеченні, освіті, охороні здоров'я тощо. Основні законодавчі та підзаконні акти, що визначають нормативно-правові

засади соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, представлені в таблиці 1.1.

Гарантії дотримання прав, свобод та законних інтересів внутрішньо переміщених осіб встановлено Законом України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» (далі – Закон).

Таблиця 1.1.

Основні нормативно-правові акти, що регулюють соціальну підтримку внутрішньо переміщених осіб в Україні

№ п/п	Нормативно-правовий акт
1	Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»
2	Закон України «Про зайнятість населення»
3	Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття»
4	Закон України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції»
5	Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»
6	Закон України «Про професійну (професійно-технічну) освіту»
7	Закон України «Про охорону дитинства»
8	Закон України «Про вищу освіту»
9	Постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2014 року № 509 «Про облік внутрішньо переміщених осіб»
10	Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2021 року № 696 «Про затвердження Порядку здійснення заходів сприяння зайнятості, повернення коштів, спрямованих на фінансування таких заходів, у разі порушення гарантій зайнятості для ВПО»
11	Розпорядження КМУ № 312-р від 7.04.2023 р. «Про схвалення

Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023-2025 роках».
--

Україна гарантує вжиття усіх можливих заходів передбачених законодавством України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України щодо захисту та дотримання прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, створення умов для добровільного повернення таких осіб до покинутого місця проживання або інтеграції за новим місцем проживання в Україні [4]. Громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, за обставин, визначених у ст. 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», має право на захист від примусового внутрішнього переміщення або примусового повернення на покинуте місце проживання.

Порядок оформлення та видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01 жовтня 2014 року № 509, регулює механізм видачі довідки про взяття на облік внутрішньо переміщеної особи [8]. Починаючи з 1 серпня 2023 р. на отримання довідки мають право особи, які залишили або покинули своє місце проживання у зв'язку з обставинами, зазначеними у статті 1 Закону, та перемістилися з територій, на яких ведуться бойові дії, або з тимчасово окупованих рф територій, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих рф, затвердженого Мінреінтеграції, щодо яких не визначено дати завершення бойових дій (припинення можливості бойових дій) або тимчасової окупації рф, а також особи, у яких внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією рф проти України, знищене або

пошкоджене (до ступеня непридатного для проживання) житлове приміщення [8].

Закон України «Про зайнятість населення» [6] містить положення щодо сприяння зайнятості ВПО, включаючи надання роботодавцям компенсацій за працевлаштування таких осіб. Порядок надання допомоги по безробіттю врегульовано Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» [5].

До заходів сприяння зайнятості ВПО (стаття 24-1 Закону України «Про зайнятість населення») відноситься:

1) компенсація зареєстрованому безробітному з числа внутрішньо переміщених осіб фактичних транспортних витрат на переїзд до іншої адміністративно-територіальної одиниці місця працевлаштування;

2) компенсація зареєстрованому безробітному з числа внутрішньо переміщених осіб витрат для проходження попереднього медичного та наркологічного огляду відповідно до законодавства, якщо це необхідно для працевлаштування;

3) компенсація витрат роботодавця на оплату праці за працевлаштування на умовах строкових трудових договорів зареєстрованих безробітних з числа внутрішньо переміщених осіб;

4) компенсація витрат роботодавця, який працевлаштовує зареєстрованих безробітних з числа внутрішньо переміщених осіб, на перепідготовку та підвищення кваліфікації таких осіб [7].

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» [12], період проведення антитерористичної операції - час між датою набрання чинності Указом Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України» від 14 квітня 2014 року № 405/2014 та датою набрання чинності Указом Президента України про завершення проведення антитерористичної операції або

військових дій на території України. Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 року введено правовий режим воєнного стану з 5:30 24 лютого 2022 року строком на 30 діб. Даний режим продовжено. Відповідно до ст. 2 зазначеного закону, на час проведення антитерористичної операції забороняється нарахування пені та/або штрафів на основну суму заборгованості із зобов'язань за кредитними договорами та договорами позики.

Крім того, Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 312-р від 7.04.2023 р. схвалено «Стратегія державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року» та затверджено операційний план заходів з її реалізації у 2023-2025 роках. Стратегія спрямована на вдосконалення державної політики у сфері внутрішнього переміщення громадян України, іноземців, осіб без громадянства, які на законних підставах перебувають на території України, зумовленого збройною агресією РФ проти України, а також здійснення державою всіх належних та доступних заходів для розв'язання проблем та мінімізації негативних наслідків, пов'язаних з внутрішнім переміщенням [13].

Держава забезпечує дітям, зареєстрованим як внутрішньо переміщені особи, дітям, які проживають у населених пунктах на лінії зіткнення, у тому числі дітям, які навчаються за денною формою здобуття освіти у закладах вищої освіти, - до закінчення такими дітьми закладів освіти за певним ступенем вищої освіти, але не більш як до досягнення ними 23 років, державну цільову підтримку для здобуття вищої освіти у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Порядок та умови надання державної цільової підтримки для здобуття вищої освіти зазначеним категоріям громадян визначаються Кабінетом Міністрів України (абзац перший частини п'ятнадцятої статті 44 Закону України «Про вищу освіту») [2].

Взята на облік внутрішньо переміщена особа має право на продовження здобуття певного освітнього рівня на території інших регіонів

України за рахунок коштів державного бюджету або інших джерел фінансування. Порядок фінансування навчання категорії осіб, які були зараховані у навчальні заклади на територіях, де виникли обставини, зазначені у статті 1 Закону, на навчання за рахунок коштів державного бюджету, встановлюється Кабінетом Міністрів України (ч. 9 ст. 7 Закону) [10].

Діти з числа внутрішньо переміщених осіб чи діти, які мають статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів, які навчаються у дошкільних, загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладах незалежно від підпорядкування, типів і форми власності, забезпечуються безкоштовним харчуванням у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України (частина 10 статті 7 Закону) [9].

Міжнародний захист прав внутрішньо переміщених осіб здійснюється через діяльність міжнародних організацій та прийняті ними міжнародно-правові акти у сфері захисту зазначених осіб. Сьогодні основоположні ключові міжнародні стандарти захисту внутрішньо переміщених осіб, закріплені в актах ООН – це Керівні принципи з питань переміщення осіб усередині країни (1998) [22], Ради Європи – Резолюція Парламентської асамблеї Ради Європи (далі – ПАРЄ) «Щодо майна біженців та переміщених осіб» [38], Рекомендація ПАРЄ – «Забуті люди Європи: захист прав людини осіб, переміщених на тривалий час» [19], «Державам-членам щодо внутрішньо переміщених осіб» [17], Принципи щодо реституції житла та майна біженців і внутрішньо переміщених осіб («Принципи Піньейру») [31], Організації з безпеки та співробітництва в Європі – Рішення Ради Міністрів ОБСЄ «Елементи конфліктного циклу, пов'язаного з підвищенням потенціалу ОБСЄ з раннього попередження, терміновими діями, сприянню діалогу, підтримки посередництва та після конфліктного відновлення» та ін.

Ці нормативно-праві акти регламентують комплекс проблемних питань, зокрема у соціально-забезпечувальній сфері (відновлення та/або отримання документів, працевлаштування, відновлення та отримання

пенсійних виплат, грошових допомог, медичної до допомоги, надання тимчасового житла). Окрім того, усі вони можуть бути охарактеризовані як фундамент для розробки внутрішньої політики у сфері захисту прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в кожній країні, яка цього потребує, що обумовлено тим, що національне законодавство у сфері соціального захисту внутрішньо переміщених осіб «вибудовуватиметься» відповідно до міжнародних стандартів [36, с. 102-105].

Ключовим міжнародним нормативно-правовим актом є Керівні принципи, у вступі яких міститься визначення осіб, переміщених всередині країни як осіб чи групи осіб, яких примусили або вимусили покинути чи залишити своє житло чи місця постійного проживання, зокрема, в результаті чи з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, постійних проявів насилля, порушення прав людини, природних чи техногенних катастроф, і хто не перетинав міжнародно-визнаних державних кордонів. Переміщені всередині країни особи є громадянами своїх держав і мають широке коло громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав [22]. Варто акцентувати увагу на тому, що останніми роками більшість урядів зарубіжних країн імплементували положення «Керівних принципів» до їх національного законодавства.

Керівні принципи з питання переміщення осіб усередині країни хоча й не є обов'язковим правовим документом, але відображають універсальні норми міжнародного права, власне саме ті нормативно-правові акти, в яких віддзеркалюються міжнародні та національні законодавчі ініціативи саме в цій сфері. Взаємодіючи з універсальними нормами міжнародного права, національні органи влади не лише діють відповідно до їх нормативно-правових вимог, а й вносять до них належні доповнення чи уточнення, збагачують і розвивають національне право. В Україні норми міжнародного права, що регулюють відносини за участі ВПО, частково імплементовані в національне законодавство та покликані забезпечувати права ВПО у різних сферах життєдіяльності. Водночас практика впровадження міжнародно-

правових стандартів забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб в Україні потребує вдосконалення: зокрема, необхідно внести зміни до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» з метою приведення його норм у відповідність до міжнародного права [21, с. 161-164].

Отже, законодавче регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні базується на положеннях Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» та низці постанов Кабінету Міністрів України, які визначають порядок надання соціальної допомоги, житлових субсидій і сприяння працевлаштуванню. Аналіз показав, що національне законодавство загалом відповідає міжнародним стандартам, закріпленим у ключових міжнародних документах, проте існують проблеми в імплементації цих норм на місцевому рівні. Відтак, ефективність реалізації прав ВПО значною мірою залежить від фінансування, адміністративних процедур та координації між державними органами, що потребує подальшого вдосконалення.

Висновки до першого розділу

Внутрішньо переміщені особи – це люди, які залишили свої домівки, рятуючись від небезпеки, але не перетнули міжнародний кордон, а залишилися на території рідної країни. ВПО перебувають під законним захистом свого уряду. Вони зберігають усі права та захист відповідно до міжнародного законодавства з прав людини. Тому поняття внутрішньо переміщених осіб набуває вагомого значення та потребує правового та соціального захисту їх прав та свобод від держави.

Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в умовах місцевих громад охоплює широкий спектр послуг, спрямованих на їхню адаптацію до нових умов, забезпечення житлом, працевлаштування та психологічну підтримку. В Україні реалізуються різні державні програми, які покликані сприяти інтеграції ВПО, однак існують проблеми, такі як

бюрократичні перепони, нестабільне фінансування та труднощі з працевлаштуванням. Для вирішення цих проблем необхідний комплексний підхід, активна взаємодія між державними та місцевими органами влади, громадськими організаціями та самими переселенцями, що забезпечить більш ефективну інтеграцію ВПО в нові громади.

Законодавче регулювання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в Україні ґрунтується на положеннях Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» та низці постанов Кабінету Міністрів України, що визначають порядок надання соціальної допомоги, житлових субсидій і підтримки працевлаштування. Аналіз показує, що національне законодавство в цілому відповідає міжнародним стандартам, закріпленим у ключових міжнародних документах, але виникають труднощі у впровадженні цих норм на місцевому рівні. Отже, ефективність реалізації прав ВПО значною мірою залежить від фінансування, адміністративних процедур та координації між державними органами, що потребує подальшого вдосконалення.

РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

2.1. Сучасний стан соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в умовах територіальної громади

Внаслідок військової агресії росії проти України, котра розпочалася ще з 2014 року, анексії Автономної Республіки Крим, проведення антитерористичної операції на Донбасі, понад 1 млн населення України змушені були покинути свої будинки, рятуючи власне життя. Через повномасштабне вторгнення росії на Україну 24 лютого 2022 року проблема вимушеної міграції та її розв'язання є однією з головних для держави і суспільства. Майже 10 млн українців були змушені залишити свої домівки. Це 1/4 населення країни, близько 6,5 мільйона українців стали внутрішніми переселенцями та 3,2 мільйона людей виїхали з України, за результатами Міжнародної організації з міграції (далі – МОМ) [56].

Велика кількість людей перемістилася зі Сходу та центру України на її Захід. У перші дні на прикордонних пунктах пропуску до країн Євросоюзу, з якими межує Україна, насамперед до Польщі, утворилися кілометрові черги. Кожного дня державний кордон перетинали до 150 тис. людей. Не менші затори утворилися і на виїздах із великих міст, що зазнали бомбардувань уже в перші дні [57].

Як правило, переміщення всередині країни відбувалося хвилями залежно від наявності бойових дій у регіоні чи населеному пункті. За оцінками на основі опитування МОМ, 48% переміщених в Україні залишили місце проживання після початку війни, 45% залишили місце проживання, коли війна досягла їхнього району, а 5% покинули місце проживання в очікуванні конфлікту [56]. Цифра переміщених осіб збільшилась у тому числі через підлив росіянами дамби Каховської ГЕС.

За оцінками МОМ, найбільша частка людей переїхала до західного макрорегіону – понад 2,5 млн осіб. Дані, які публікувались державними адміністраціями в західних областях України, втім, не збігалися з цими оцінками. Таку різницю можна пояснити тим, що тільки частина людей вважала за потрібне повідомити про своє прибуття місцеві органи влади, найімовірніше, реєстрація відбувається у випадках, коли прибулі зверталися по допомогу з поселенням або по гуманітарну допомогу [56].

Частина людей змушені покидати свої помешкання уже вдруге. Серед областей та міст, які зараз перебувають у зоні активних бойових дій, багато таких, що ставали прихистком для внутрішньо переміщених осіб з 2014 року. Мешканці східних та центральних територій України змушені були покинути все, що у них було, усі свої напрацювання у зв'язку із небезпекою, а також із загрозами їх життю та здоров'ю [42, с. 55-59].

Українська влада доклала зусиль для прискорення реєстрації ВПО через Єдиний реєстр ВПО, який веде Міністерство соціальної політики. Урядова система реєстрації діє з 2014 року, але після початку війни не була запроваджена через високу кількість новоприбулих ВПО та недостатню кількість можливостей у районах, де приймають ВПО. Проте 13 березня 2022 року влада внесла зміни до Постанови 509 про реєстрацію ВПО, щоб адаптувати систему до поточного контексту, включаючи делегування повноважень з реєстрації ВПО новому та додатковому урядовому персоналу, який працює в установах соціального захисту, центрах надання адміністративних послуг (ЦНАПи), виконавчій влади в селах і територіальних громадах. Державна система реєстрації спрямована на підтвердження внутрішнього переміщення, оцінку потреб ВПО та надання доступу до адресної допомоги та послуг. У квітні 2022 року українцям також було дозволено фіксувати зміну місця проживання через цифровий додаток Дія, що дозволило переселенцям повідомляти уряд про своє вимушене переміщення та посилювати зусилля з реєстрації.

У 2023 році МОМ у два етапи провела раунд 13 репрезентативного оцінювання загального населення України для збору інформації стосовно переміщення, потоків мобільності, намірів та умов для інформаційного забезпечення цільової допомоги населенню, що постраждало від війни.

Складно сказати точну кількість ВПО, але, станом на 2024 рік за даними Мінсоцполітики, в Україні офіційно зареєстровано понад 5,1 млн внутрішньо переміщених осіб (Таблиця 2.1).

Таблиця 2.1.

Співвідношення ВПО за областями походження та за областями переміщення (поточним місцем перебування)

<i>5 основних областей походження ВПО</i>	<i>% від заг. к-сті ВПО</i>
Харківська область	25
Донецька область	21
Запорізька область	10
Херсонська область	10
Луганська область	7
Інші області	26
<i>5 основних областей, що приймають ВПО</i>	<i>% від заг. к-сті прийнятих ВПО</i>
Харківська область	14
Дніпропетровська область	12
м. Київ	9
Київська область	9
Одеська область	6
Інші області	50

Загалом, 50% усіх внутрішньо переміщених осіб зосереджено лише в п'яти областях України, причому найбільша розрахункова кількість фактично присутніх ВПО - у Харківській і Дніпропетровській областях (орієнтовно 689 000 та 625 000 ВПО, відповідно), Донецька (550 тис. осіб) та Київ (410 тис. осіб). 7% серед усіх ВПО (приблизно 353 тис. осіб) раніше виїжджали за межі України, зараз повернулися в країну, але залишилися переміщеними. Більше половини всіх внутрішньо переміщених осіб (60%) перебувають у статусі ВПО впродовж року або довше [45].

Топ-5 областей походження внутрішньо переміщених осіб, а також області, що прийняли найбільшу кількість ВПО в Україні залишаються практично незмінними. Як показують результати, до інших місцевостей в межах цієї області або макрорегіону найбільше переміщаються ті, хто не виїхав за кордон. У той час, як розрахункові дані для більшості областей, що приймають внутрішньо переміщених осіб, закономірно показують максимальну поточну присутність ВПО, в областях, частина території яких наразі тимчасово перебуває під військовим контролем рф (Луганська, Донецька, Запорізька і Херсонська), розраховані дані МОМ можуть бути недостатньо репрезентативними, оскільки охоплення обмежене лише місцевостями, контрольованими урядом.

Більшість внутрішньо переміщених осіб як і раніше походять зі східних областей України (Таблиця 2.2).

Таблиця 2.2.

ВПО за макрорегіонами походження

Макрорегіон	% ВПО за походженням	Оцінка к-ті ВПО за макрорегіонами походження
Схід	67	3399000
Південь	17	867000
Північ	7	381000
Київ	5	268000
Захід	2	88000
Центр	1	53000
<i>Оцінка заг. к-ті переміщених у межах України</i>		<i>5088000</i>

Джерело: сформовано на основі [49]

Кількість ВПО з південних областей країни зросла від прибіл. 734 000 до прибіл. 867 000 з січня 2023 р. Частка ВПО з інших регіонів в загальному складі ВПО залишилася порівняно сталою з попереднього раунду опитування. Третина (33%) усіх ВПО в Україні наразі проживає в східних областях (прибіл. 1,65 млн), що дещо нижче за 1,96 млн у 2022 році (табл. 2.3).

До макрорегіонів, в яких розрахункова кількість ВПО зростає, належать захід (з 863 000 у січні до 974 000 у травні), північ (з 604 000 до 773 000) та південь України (з 496 000 до 504 000). За оцінками, в центральних областях наразі перебуває приблизно на 231 000 менше ВПО, ніж у січні 2023 р [49].

Таблиця 2.3.

ВПО за макрорегіонами поточного місяця перебування

Макрорегіон	% ВПО за місцем перебування	Оцінка к-ті ВПО за приймаючими макрорегіонами
Схід	33	1 665 000
Південь	19	974000
Північ	15	773000
Київ	14	697000
Захід	10	504000
Центр	9	455000
Оцінка заг. к-ті переміщених у межах України		5088000

Джерело: сформовано на основі [49]

Більше половини ВПО (60%) перебувають у місцях переміщення впродовж року або довше. 32% від решти залишаються переміщеними понад 90 днів (рис. 2.1). Середня тривалість перебування у статусі ВПО в Україні 352 дні.

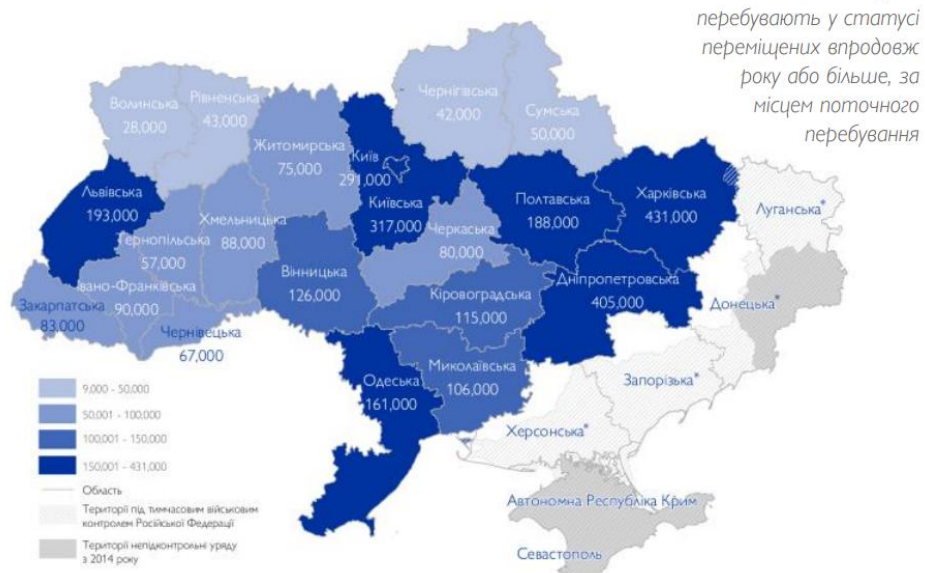

Рис. 2.1. Тривалість перебування у статусі ВПО

Джерело: сформовано на основі [49]

ВПО, які наразі перебувають у Вінницькій, Львівській і Київській областях, повідомляють про довшу тривалість перебування у статусі внутрішньо переміщених осіб порівняно з ВПО, що мешкають у решті областей – у середньому рік або довше (рис. 2.2).

Макрорегіон	% ВПО за місцем перебування	Оцінка к-ті ВПО за приймаючими макрорегіонами
Схід	33	1 665 000
Південь	19	974000
Північ	15	773000
Київ	14	697000
Захід	10	504000
Центр	9	455000
<i>Оцінка заг. к-ті переміщених у межах України</i>		<i>5088000</i>

Рис. 2.2. Довготривале перебування у статусі ВПО

Джерело: сформовано на основі [49]

Частка ВПО мають одного чи декілька членів родини, які належать до однієї з таких категорій вразливих осіб (необхідно читати як: «42% опитаних ВПО повідомили, що принаймні один із членів їхньої сім'ї, що нині з ними, є дитиною віком від 5 до 17 років») (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Вразливі групи ВПО

Джерело: сформовано на основі [49]

Основні потреби ВПО наведено у Таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

Потреби ВПО

Назва потреби	ВПО	Особи, що повернулися	Не-ВПО
Їжа	29,3%	16,6%	13,3%
Ліки та медичні послуги	36,1%	22,8%	21,6%
Засоби гігієни	29,0%	12,3%	9,7%
Житло	23,8%	6,1%	3,3%
Фінанси	80,1%	58,2%	54,0%
Одяг, ковдри та інші непродовольчі товари	29,8%	12,4%	9,5%
Доступ до грошей	10,4%	7,7%	5,5%
Матеріали для ремонту	20,7%	27,3%	24,5%

Джерело: сформовано на основі [49]

З-понад багатьох проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні виокремлюються три основні, які треба нагально вирішувати: житло, виплати, робочі місця.

1. Житло:

– починаючи з 24 лютого 2022 року через збройну агресію було зруйновано та пошкоджено майже 160 тис. будинків. Люди були вимушені шукати нові домівки. Крім того, люди, що на початку повномасштабного вторгнення виїжджали на захід України або за кордон, з часом вимушені

покидати орендовані оселі й екстрено шукати нове житло в умовах великого попиту та завищених цін.

– також існує проблема упередженого ставлення орендодавців житла до ВПО: вона була більш актуальною для тих, хто переміщувався починаючи із 2014 року, проте і зараз є окремі випадки подібного ставлення. Також часто відмовляють людям із тваринами;

– орендодавці в умовах великого попиту, особливо у великих містах, завищують ціни на оренду. Якщо ж ціна помірною, то умови проживання є поганими. Крім того, ріелтори зазвичай беруть за свою роботу додатково 100% від ціни оренди за місяць. Дещо краще ситуація у невеликих громадах, проте там існує інша проблема – значно менше можливостей для працевлаштування [50].

У підсумку, через відсутність достатньої кількості житлових приміщень (особливо актуальною проблема є для великих міст східних регіонів, таких як Дніпро та Запоріжжя), через відсутність адекватної допомоги з боку уряду, внутрішньо переміщені особи часто приймають рішення про виїзд за кордон або передчасно повертаються до покинутого місця проживання.

На брак належного житла вказують більшість внутрішньо переміщених осіб. Велика кількість населення вимушене було переміститися у безпечні райони держави для проживання. У 2022 та 2023 рр. людей із різних регіонів України тимчасово поселяли в заклади державної, комунальної та приватної форм власності, такі як: хостели, готелі, релігійні храми, спортивні комплекси, заклади освіти та культури, гуртожитки тощо [42, с. 55-59]. Брак належного житла є найпоширенішою проблемою серед внутрішньо переміщених осіб, що інтегруються у східному макрорегіоні (19%) при найвищій зафіксованій частці серед внутрішньо переміщених осіб в Харківській області (26%). Частка ВПО, що повідомляють про недостатню доступність належного житла, є більш-менш однаковою серед усіх гендерних і вікових груп.

На заході України створено тимчасові приміщення для внутрішньо переміщених осіб, як зі сторони окремих громадян, так і органами державної влади, так звані «житлові модулі». Варто зазначити, що країни Європейського Союзу надають велику допомогу у забезпеченні внутрішньо переміщених осіб тимчасовим житлом. Урядом України було створено у мобільному застосунку «Дія» послугу «Відновлення». Через неї можна подати електронну заяву, щоб отримати кошти на ремонт пошкодженого житла. А також було створено програму доступного кредитування житла «Оселя». Внутрішньо переміщені особи розміщувалися не лише у своїх родичів, знайомих, а й у зовсім чужих людей, котрі мали змогу надавати прихисток. Одним з важливих механізмів забезпечення соціального захисту населення при оплаті житлово-комунальних послуг є отримання житлових субсидій. Тому держава здійснює компенсацію частини витрат на оплату житлово-комунальних послуг за розміщення ВПО [42, с. 55-59].

Найголовніша проблема, що стоїть перед ВПО – висока вартість оренди житла, незадовільні умови проживання в тимчасовому житлі, особливо для родин з дітьми, людей з інвалідністю, відсутність тимчасового та соціального житла в громадах, не всі ВПО мають доступ до існуючих програм кредитування житла від держави [45].

Державні програми спрямовані допомогти в цьому питанні виявилися не такими ефективними, як було заплановано [41, с. 5]. На сьогодні ті, хто втратили житло чи покинули тимчасово окуповану територію, поділилися на дві категорії. Перша категорія ВПО намагається самостійно розв'язувати проблему, орендуючи житло, купуючи нове або переїжджаючи до родичів. Друга категорія – ті, кому нема де жити. Останніми опікується держава за допомогою:

- реалізації соціальної програми «Прихисток» (розміщено близько 700 тис. осіб);
- облаштовані та заселені модульні містечка (більше 20 на майже 4 тис. осіб);

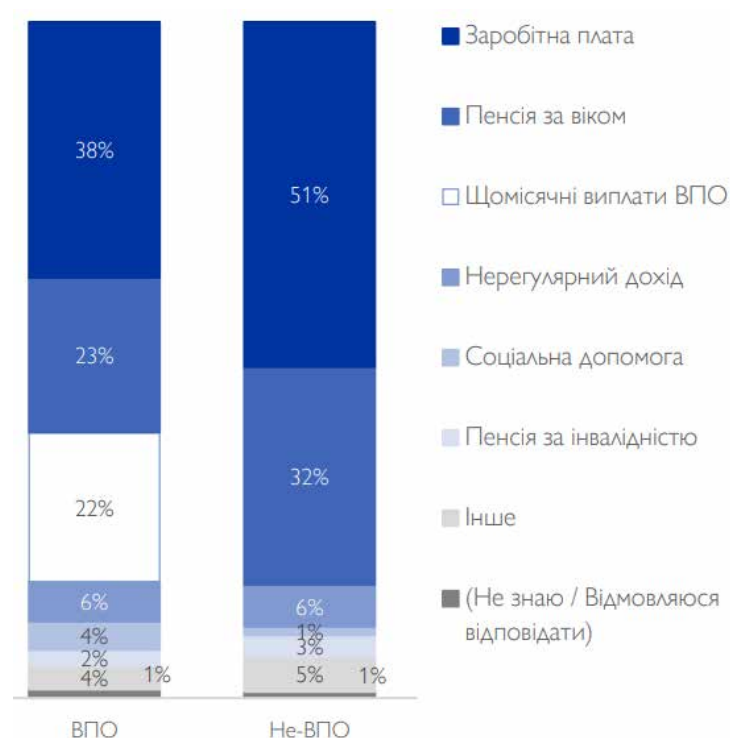
– іпотечні програми – «Оселя та інші програми, що мають як переваги так і недоліки [41, с. 5-6].

На сьогодні актуальним залишається запит на соціальне житло, а також проблема браку коштів на сплату оренди житла на новому місці та комунальних послуг за житло, що довелося покинути.

2. Виплати та фінансова підтримка.

Першочергова потреба у грошах (фінансовій підтримці) продовжує зростати. До фінансової підтримки також включено потребу в матеріалах для відбудови, яку потребують 21% ВПО, у зв'язку з потребою розпочати нове життя чи гарантувати мінімальну якість життя. Жінки систематично висловлюють більші потреби, за винятком категорій, пов'язаних із відбудовою та доступом до грошей [42, с. 55-59].

Через п'ятнадцять місяців після початку повномасштабної війни і подальшої кризи переміщення, економічні ресурси ВПО продовжують зазнавати значних викликів (рис. 2.4).

Рис. 2.4. Основні джерела доходів ВПО

Джерело: сформовано на основі [49]

Порівнянно з 2022 роком зросла частка внутрішньо переміщених осіб, які повідомили, що основним джерелом доходу домогосподарства є постійна заробітна плата, порівняно з раундом 12 (38% проти 30%), що свідчить про те, що у 8% домогосподарств ВПО наразі є економічно активна доросла особа, яка регулярно отримує заробітну плату. Втім, відсоток домогосподарств ВПО, які передусім покладаються на постійну заробітну плату, все одно є значно нижчим у порівнянні з місцевим населенням (38% проти 50%, відповідно).

Серед внутрішньо переміщених осіб, що мають намір інтегруватися в місці поточного перебування, приблизно 22% повідомили, що стикаються з труднощами в покритті основних витрат. Зокрема, ВПО, що наразі перебувають в східному макрорегіоні, в тому числі Харківській, Запорізькій, Київській і Дніпропетровській областях, а також у місті Київ, наголошують на нездатності легко задовольнити свої базові потреби [49].

Нині близько 2,6 мільйонів отримують виплати, за прогнозами ця кількість отримувачів допомоги з 1 березня 2024 року зменшиться на 170 тисяч. До основних перешкод у відновленні фінансового стану ВПО відносимо:

- грошова допомога від держави є вкрай необхідною, особливо у випадку, коли людина втратила дім, майно, всі засоби для існування. ВПО перебувають у скрутному матеріальному становищі, адже вони часто не мають роботи, водночас їхні витрати на життя збільшилися;

- навіть серед ВПО, що перемістилися після 2014 року, більшість не змогли відновити свій попередній рівень життя та придбати житло, при цьому зауважують, що зараз перевага у допомозі із виплатами та працевлаштуванням надається новоприбулим ВПО;

- люди, які мали кредити на організацію бізнесу або покупку житла, які нині перебувають у зоні бойових дій або на тимчасово окупованих територіях, вимушені продовжувати виплачувати цей борг;

– окремі ВПО не отримують виплат. Однією з причин є те, що місце їхнього виїзду не є тимчасово окупованою територією і не вважається зоною бойових дій. Проте люди все одно не можуть туди повернутись через періодичні обстріли чи пошкоджену інфраструктуру [50].

За інформацією Уряду України зменшення виплат для внутрішньо переміщених осіб пов'язане з зменшенням надходжень до бюджету. Україна втратила до 30% ВВП і продовжує нести втрати пов'язані з війною [45].

3. Працевлаштування. Люди, які покидають свої домівки через бойові дії, небезпеку – змушені переїжджати, шукати житло та знайти роботу, для годування сім', утримування дітей. Пошук роботи може займати час, особливо, коли люди мають якісь вузькопрофільні професії, які можуть не мати попиту в місті, селі чи селищі, куди вони переїхали.

Якщо порівнювати між ВПО, що проживають у різних областях, найвищий заявлений рівень зайнятості серед ВПО у місті Київ, слідом за яким ідуть Херсонська та Миколаївська області (56-58%).

Рис. 2.5. Типи необхідної підтримки з працевлаштуванням ВПО

Джерело: сформовано на основі [49]

Крім того, приблизно половина переміщених осіб віком від 18 до 64 років у південних регіонах повідомили, що мають роботу, тоді як у решті макрорегіонів цей відсоток значно нижчий – близько 30% загального числа опитаних ВПО в кожній місцевості повідомили, що мають роботу. Найвища

частка ВПО, які ідентифікують себе безробітними в активному пошуку роботи, – в Запорізькій, Сумській і Дніпропетровській областях (21%, 19% і 19%, відповідно).

Під час пошуку роботи внутрішньо переміщені зазнають суттєвих труднощів, зокрема:

- брак вакансій за спеціальністю та рівнем освіти;
- брак інформування щодо вакансій із боку місцевої влади;
- відсутність роботи в невеликих громадах. Це нагальна проблема, зокрема і для місцевих. Але для ВПО, з урахуванням необхідності орендувати житло, навіть недороге, це стає суттєвим викликом;
- наявні робочі місця пропонують з дуже низькою заробітною платою;
- небажання роботодавця наймати на роботу внутрішньо переміщених осіб;
- недостатньо професійних навичок та досвіду роботи для працевлаштування на наявні вакансії;
- ВПО, які працювали в державному секторі, часто є не звільненими, тому не можуть знайти роботу. Водночас і зарплати в них урізані або відсутні;
- окремі ВПО відмічали відсутність мотивації до пошуку роботи, оскільки мають сподівання повернутись додому або формально продовжують працювати на попередній роботі [45].

Крім того, через вимушене переміщення, що спричинене війною ВПО втрачають доступ до освіти. Ще починаючи з 2014 року війна по-різному впливає на освітній процес в Україні. Українські діти намагаються навчатися:

- в місцях постійного проживання, що розташовані далеко від зони бойових дій, але також змушені зважати на повітряні тривоги та інші фактори, що перешкоджають ефективному освітньому процесу;
- в якості ВПО, яким не завжди вистачає місць в школах тієї місцевості, де їм довелося виїхати;

- в закордонних школах, намагаючись поєднувати відвідування зарубіжної школи та навчання в дистанційному форматі в українській школі;
- на тимчасово окупованих територіях, без можливості отримати українську освіту;
- на територіях, що були недавно звільнені від російської окупації, з вимушеною великою перервою у навчанні за час окупації та з високою ймовірністю зруйнованих вщент закладів освіти;
- на територіях, що розташовані близько до зони активних бойових дій, що практично унеможлиблює хоч який освітній процес [47].

Для дітей з окупованих територій передбачені такі можливості, як: отримати документ державного зразка України про базову або повну загальну середню освіту (атестат) у спрощеному порядку; вступити до українських навчальних закладів за спрощеною процедурою (через освітній центр «Донбас-Україна»; «Крим-Україна»). На основі такого центру, дітям з тимчасово окупованих територій відкривається значно простіший шлях для отримання атестатів та вступу до закладів вищої освіти на території України [42, с. 55-59].

Щодо вищої освіти, то офіційно в Україні налічується більше 80 тис. студентів з числа ВПО. В Україні тимчасово переміщено 29 закладів вищої освіти та 64 відокремлених структурних підрозділи державної, комунальної й приватної форм власності закладів вищої освіти [48]. Освіта також дуже важлива для інтеграції ВПО в суспільство, оскільки вона надає їм змогу розвинути громадянську свідомість і зменшити свою залежність від держав [42, с. 55-59].

Отже, ВПО є найбільш вразливою соціальною групою, оскільки саме вони стикаються з різноманітними складнощами, зокрема: складнощі пошуку житла та роботи, відчуття соціальної ізоляції, мовного конфлікту, психологічного навантаження тощо. Основними серед них є складнощі з пошуком житла, де часто виникає питання доступності та якості. ВПО також стикаються з викликами на ринку праці, де їм може бракувати відповідних

навичок чи можливостей для працевлаштування. Психологічне навантаження, пов'язане з пережитими травмами та стресом від втрати дому, також є суттєвою проблемою, що вимагає комплексної підтримки. Державна політика щодо внутрішньо переміщених осіб часто виявляється недостатньо системною та персоналізованою, що ускладнює процес адаптації та інтеграції цих осіб у нові громади. Усі ці фактори сприяють зростанню міграційних настроїв серед ВПО, що може призвести до відтоку економічно активного населення за кордон.

2.2. Напрями оптимізації розвитку соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами

Завдання державної політики стосовно внутрішньо переміщених осіб має бути чітким та зрозумілим – збереження в країні, якомога більше сімей з дітьми та забезпечення інтеграції ВПО в тих регіонах де вони знаходяться.

На основі нормативно-правової бази внутрішньо переміщені особи мають усі права на допомогу з житлом, працевлаштуванням, медичним та гуманітарним забезпеченням, а також на задоволення потреби в психологічній підтримці, що завдячує високій скерованості та єдності міждисциплінарної команди. Комплексний підхід у вирішенні проблем ВПО, інформаційна доступність та відкритість, реактивність, згуртованість роботи та координованість у напрямку якнайефективнішого подолання перешкод в соціальному і психологічному спектрі, є необхідними чинниками забезпечення потреб внутрішньо переміщених осіб та формування нової інтегрованої політики та стратегії.

Вкрай важливо пристосувати напрямки соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб до конкретних потреб і профілів переміщених осіб у кожному місці. Для цього потрібен локалізований і орієнтований на людей підхід, що поєднує в собі територіальні стратегії. Важливо враховувати голоси постраждалого населення та залучати місцеву владу, громадянське суспільство та приватний сектор.

Важливим кроком у подоланні проблем внутрішньо переміщених осіб є формування позитивної мотивації до співпраці з соціальними працівниками та до подолання проблем адаптації до нових умов життя, адже спільна діяльність, психологічна готовність до подолання труднощів і відновлення внутрішніх ресурсів дають гарантію на покращення становища кожної внутрішньо переміщеною особи, яка постраждала від воєнних дій.

У літературі можна знайти різноманітні позиції до визначення напрямків оптимізації розвитку соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, які постраждали внаслідок воєнних дій. Так, Ю. Гундертайло зазначила, що необхідно розробити комплексний травмо- та гендерно-чутливий підхід до соціальної політики держави щодо внутрішньо переміщених осіб та надає такі пропозиції:

1) на макрорівні Міністерство з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб має:

покращити свою роботу відповідно до потреб внутрішньо переміщених осіб;

– організувати збір та аналіз даних про соціально-економічний статус ВПО та впровадження результатів досліджень у практику;

– при МОЗ створити експертну раду для вирішення нагальних питань пов'язаних з ВПО.

2) на мезорівні пропонується:

інформаційна політика внутрішньо переміщених осіб була зосереджена на висвітленні позитивних аспектів їхньої присутності в нових громадах, таких як соціальні, культурні та фінансові вигоди, які отримали місцеві жителі;

– нагородження тісної співпраці з журналістами та місцевою владою для підтримки публікацій про ВПО, таких як гранти чи квоти в державних ЗМІ;

інформаційні кампанії слід використовувати для вивчення та розвінчання суспільних стереотипів щодо внутрішньо переміщених осіб.

3) на мікрорівні передбачається:

соціально-психологічна підтримка внутрішньо переміщених осіб має надаватися громадами, де вони проживають. Зазначена підтримка має бути спрямована на створення дружнього середовища для ВПО, сприяння їх інтеграції в місцеві громади та боротьбу зі стереотипами та дискримінацією;

– залучення ВПО до процесів прийняття рішень, які впливають на їхнє життя, таких як міське планування чи місцеве управління;

– психологічне та юридичне консультування для ВПО, щоб допомогти їм подолати травму та отримати доступ до своїх прав [46, с. 55].

Наведені пропозиції щодо покращення життя внутрішньо переміщених осіб в Україні є дуже важливими, оскільки вони включають розробку комплексного травма- та гендерно-чутливого підходу до соціальної політики держави, збір та аналіз даних про статус ВПО, створення експертної ради при МОЗ, інформаційну політику, спрямовану на боротьбу зі стереотипами та дискримінацією, соціально-психологічну підтримку та інтеграцію ВПО в місцеві громади та залучення внутрішньо переміщених осіб до процесів прийняття рішень.

Прикладом організації соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами на мікрорівні можливо розглянути діяльність Вінницького міського центру соціальних служб, що надає соціальну допомогу та підтримку сім'ям ВПО. З початку повномасштабного вторгнення Вінницька область прийняла близько 170 тисяч внутрішньо переміщених осіб, найбільше – із Донеччини та Харківщини. Крім того, на Вінниччину з початку війни релокувалися 270 підприємств: 156 ФОПів і 114 юридичних осіб. У 2024 році у Вінницькій МТГ зареєстровано понад 46 тисяч ВПО, серед них – близько 11 тисяч дітей. На даний час майже 15 тисяч осіб знято з обліку у зв'язку з поверненням до постійного місця проживання [44].

Виконавчі органи міської ради всебічно сприяють прихистку і адаптації українців, які постраждали внаслідок збройної агресії росії проти України. За ініціативи міського голови Сергія Моргунова при департаменті соціальної

політики міської ради створено міський центр надання благодійної допомоги переміщеним особам з територій України, де ведуться бойові дії. Міським центром надання благодійної допомоги у співпраці з Міжрегіональним координаційним гуманітарним штабом у 2024 році продуктовими наборами забезпечено понад 2 тисяч родин. 24 тисячі переселенців отримують допомогу на проживання. Велика увага приділяється питанню житла для переселенців. У Вінницькій області є 92 місця компактного проживання (МКП), в яких проживають 3 700 осіб. У місті Вінниці таких центрів 8. Вони облаштовані при закладах освіти, тобто це училища або університети. Наразі там проживають майже 800 осіб, з яких близько 200 – це діти. Також допомога надається міжнародними донорськими організаціями, зокрема компенсацію за плату на житло можна отримати від ГО «Людина в біді».

Вінницька міська територіальна громада допомагає у підборі місць для виробничих потужностей, перевезенні та розселенні персоналу, пошуку нових працівників, адже чимало підприємств з областей, де тривають бойові дії, нині розглядають Вінниччину як майданчик для можливого переміщення бізнесу. Тому 345 підприємств релокувалися до Вінниці та створили тут робочі місця [44].

В області програма діє програма «Єднання заради дії». Юрист регулярно надає консультації, проводить семінари та зустрічі. Також організуються тренінги для ВПО, які спрямовані на об'єднання переселенців і розвиток навичок комунікації. Це все сприяє адаптації на новому місці. Коли люди бачать, що вони не одні та що є з ким єднатись – це позитивно впливає на інтеграцію. У Вінниці був презентований посібник, створений завдяки роботі команди юристів програми «Єднання заради дії», які проаналізували понад 80 нормативно-правових актів, що стосуються ВПО. Посібником можуть користуватись як самі переселенці, так і представники місцевого самоврядування, всі дотичні до внутрішньо переміщених осіб. Там 12 блоків напрацювань і рекомендацій. Вони стосуються довідок про облік ВПО, допомоги на проживання, механізму

отримання державних пільг, реєстрації актів цивільного стану. Також він містить інформацію про те, що стосується дітей і молоді. Ознайомитися з ним в електронній формі можна на сайті «Єднання заради дії» [43].

Наразі у місті проводиться робота по створенню ради внутрішньо переміщених осіб. Рада ВПО – це платформа для взаємодії між переселенцями та місцевою владою. Завдяки раді, переселенці зможуть ефективніше розв'язувати проблеми на локальному рівні та залучатися до прийняття рішень. Питання ВПО мають вирішуватися за участі представників внутрішньо переміщених осіб, які найкраще знають з якими проблемами вони були вимушені зіткнутись [43].

Важливим напрямком оптимізації соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, на нашу думку, є цифрова трансформація та діяльність Міністерства цифрової трансформації у посиленні цифрової реформи, програми для внутрішньо переміщених осіб. Особливий інтерес представляють додаток і веб-сайт «Дія». Нині Мінцифри є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики:

- у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрової економіки, цифрових інновацій та технологій, електронногорядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації;
- у сфері впровадження електронного документообігу;
- у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян;
- у сферах відкритих даних, публічних електронних реєстрів, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів та інтероперабельності, розвитку інфраструктури ширококутвого доступу до Інтернету та телекомунікацій, електронної комерції та бізнесу;
- у сфері надання електронних та адміністративних послуг;
- у сферах електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації;
- у сфері розвитку ІТ-індустрії;

– у сфері розвитку та функціонування правового режиму Дія його електронною поштою або завантажити на хмарний сховище. Це значно спрощує процес обміну даними [53].

Експерти відзначають надзвичайну важливість цифрових технологій для організації ефективної соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами [55].

Також є важливою співпраця між урядом, громадським сектором та міжнародними організаціями. Спільна робота і партнерство з цими сторонами можуть сприяти забезпеченню ефективності і успішності запроваджених заходів. Громадські організації доповнюють державні зусилля, діючи більш гнучко та оперативно. Вони відіграють ключову роль у наданні юридичної допомоги, гуманітарної підтримки та захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Не менш важливою є роль громадських організацій у сприянні інтеграції внутрішньо переміщених осіб в нові громади. Вони організують освітні та культурні заходи, надають консультації, запобігають дискримінації та сприяють порозумінню між переселенцями й місцевими мешканцями.

Громадські організації активно співпрацюють з міжнародними донорами та організаціями (UNHCR, IOM і UNICEF), що допомагає отримувати фінансування для важливих проєктів. Міжнародні донори можуть забезпечити додаткове фінансування для реалізації програм соціальної допомоги та захисту внутрішньо переміщених осіб. Важливо налагодити постійний діалог з міжнародними партнерами для координації допомоги та розробки спільних проєктів.

Загалом до напрямів оптимізації розвитку соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами та їх успішної інтеграції можливо віднести:

1. Безпека як базова незадоволена потреба в українському суспільстві. Це включає перебої з електропостачанням, водопостачанням, розбиті дороги, зростання злочинності, обмежений доступ до медзакладів і

лікарів, зростання захворюваності на ВІЛ/СНІД, туберкульоз, загострення хронічних захворювань. Це стосується не тільки окупованих чи прифронтових територій, а й громад, які приймають внутрішньо переміщених осіб в центрі та на заході України, де інфраструктура значно перевантажена через збільшення населення.

Для вирішення цих проблем потрібна не лише співпраця військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, поліції, медичних закладів та служб надзвичайних ситуацій, а й координація зусиль громадських організацій, волонтерів та активних громадян для забезпечення безпеки та профілактики проблем, пов'язаних з безпекою. Потрібен аудит безпеки у громаді, співпраця з органами правопорядку, створення Робочих груп з безпеки з числа співробітників органів місцевого самоврядування, поліцейських, громадських активістів.

2. Конфлікти різних ідентичностей та стигматизація. У соціологічних дослідженнях описані основні складові ідентичностей, які вбачаються тригерами для їх носіїв – цінності, мова, переконання, ритуали, традиції. До того ж війна сформувала нові ідентичності, як-от ідентичності тих, хто живе на території де точились бойові дії, та тих, хто не отримав такого досвіду. Тих, хто перебував в евакуації за кордоном або в іншій області України; тих, хто переїхав з села в місто, та навпаки. Ціннісні аспекти ідентичностей також стосуються запиту на справедливість у різних соціальних груп. Це передусім задоволення потреб тих, хто втратив на війні близьких, житло, майно, роботу. Зважаючи на різний досвід війни у різних громадян, питання справедливості вже позначає розколи у суспільстві. Конфлікти ідентичностей є болісними та потребують часу на аналіз та роботу з ними, однак задля консолідації українського суспільства тема ідентичності має стати однією з ключових у подальших миротворчих практиках. Необхідна ефективна інформаційна політика, спрямована на боротьбу зі стереотипами та дискримінацією, важлива для формування толерантного і включаючого суспільства [54].

3. Трансформація питання «довіри – недовіри» різним суб'єктам у суспільстві. На початку війни обсяг взаємодопомоги та взаємопідтримки серед громадян вказав також на високий рівень міжособистої взаємної довіри. Однак згодом, зважаючи на різноманітні факти, питання міжособистісної довіри та довіри до окремих акторів на рівні громад стає проблемним. І надалі через відсутність можливості проговорення цього питання у безпечному просторі накопичення образ та незадоволення у громаді може зростати та переростати у конфлікти на тлі розподілу ресурсів, незадоволення дій місцевої влади. Наразі в громадах необхідно шукати лідерів, ініціативи, навколо яких громада об'єднується, щоб згодом переходити до обговорення стану довіри у них. Довіра одне до одного та відчуття влаштованості у соціум можуть бути важливими характеристиками, які сприяють згуртованості українців. Збереження та посилення цих якостей може позитивно впливати на емоційний стан та сприяти об'єднанню громадян. Розробка стратегій для відновлення втраченої довіри може бути важливим кроком у покращенні згуртованості в Україні. Для досягнення цього можуть бути запроваджені програми з підтримки відкритого діалогу, зміцнення комунікаційних мереж та сприяння взаєморозумінню між різними групами громадян.

4. Вирішення проблеми житла. Тут потрібно діяти Уряду разом з громадами. Потрібна розробка програм житлового будівництва та надання допомоги в отриманні житла можуть мати значний позитивний вплив, тобто будівництво нового житла або реконструкція існуючого з урахуванням потреб ВПО. Програми житлового будівництва можуть включати спорудження житлових комплексів, де ВПО зможуть отримати житло за доступною ціною або на умовах соціального орендного житла. Розробка інфраструктури в цих комплексах, такої як школи, медичні заклади та інші соціальні сервіси, також є важливою [45].

5. Забезпечення доступу до якісних освітніх послуг для внутрішньо переміщених осіб. Це може включати розширення мережі шкіл у зоні, де

проживають ВПО, а також забезпечення фінансової підтримки для навчання. Переселенці часто втрачають соціальні й професійні ролі та змушені адаптуватися до нової реальності. А тому якнайбільше уваги слід приділяти освітнім програмам та програмам розвитку навичок для ВПО. Доступ до вищої освіти та професійної підготовки має бути пріоритетом.

6. Забезпечення доступу до якісних медичних послуг для внутрішньо переміщених осіб. Створення експертної ради при МОЗ сприятиме розробці науково обґрунтованих підходів до покращення медичного обслуговування ВПО. Травма може мати значний вплив на психічне та емоційне благополуччя ВПО. Щоб допомогти переселенцям оговтатися від пережитого досвіду, слід надавати послуги підтримки, консультування та впроваджувати програми психічного здоров'я.

7. Виплати.

8. Працевлаштування. Заходи, які допоможуть вирішити проблему пошуку роботи для ВПО: стимулювання відкриття власного підприємництва; створення податкових знижок для роботодавців, які наймають на роботу ВПО; перенавчання ВПО за професіями, які мають попит саме у регіоні де вони знаходяться [45].

9. Цифрова трансформація, додаток і веб-сайт «Дія» можуть як важливі інструменти для надання послуг та отримання необхідної інформації для внутрішньо-переміщених осіб. Це сприятиме зручності, ефективності та доступності соціальних програм та послуг для цієї групи населення.

10. Співпраця між урядом, громадським сектором та міжнародними організаціями. Спільна робота і партнерство з цими сторонами можуть сприяти забезпеченню ефективності і успішності запроваджених заходів.

Отже, програма соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб має зосереджуватися на скороченні дистанції між переміщеною людиною та суспільством. Важливо створити середовище, де голоси переселенців будуть почуті, їхні права – захищені, а внески – оцінені. Соціальної згуртованості можна досягти через баланс між визнанням унікального досвіду переміщеної

особи та сприянням її інтеграції в нову громаду. Цінуючи різноманітність, сприяючи рівним можливостям і заохочуючи інклюзивний діалог, можливо побудувати більш згуртоване суспільство, яке поважає та підтримує всіх своїх членів. Це зупинить відтік людей за кордон та збереже можливість на економічний розвиток на майбутнє. ВПО – це не навантаження на систему, це наші громадяни, яким ми маємо допомогти реінтегруватися в суспільство. І це можна зробити з наявними ресурсами, змінивши підхід до технології соціальної роботи з внутрішньо-переміщеними особами в умовах війни.

Висновки до другого розділу

Отже, ВПО є найбільш вразливою соціальною групою, оскільки саме вони стикаються з різноманітними складнощами, зокрема: складнощі пошуку житла та роботи, відчуття соціальної ізоляції, мовного конфлікту, психологічного навантаження тощо. Основними серед них є складнощі з пошуком житла, де часто виникає питання доступності та якості. ВПО також стикаються з викликами на ринку праці, де їм може бракувати відповідних навичок чи можливостей для працевлаштування. Психологічне навантаження, пов'язане з пережитими травмами та стресом від втрати дому, також є суттєвою проблемою, що вимагає комплексної підтримки. Державна політика щодо ВПО часто виявляється недостатньо системною та персоналізованою, що ускладнює процес адаптації та інтеграції цих осіб у нові громади.

Оптимізація соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами є ключовим етапом їхньої успішної інтеграції в українське суспільство. Важливими напрямками цього процесу є забезпечення безпеки, зокрема стабільного доступу до життєвих ресурсів, таких як вода, електроенергія, медичні послуги, а також вирішення проблеми злочинності та інфраструктурних проблем, що виникають через перевантаження місцевих громад. Крім того, необхідно враховувати конфлікти різних ідентичностей, які можуть виникати у ВПО, та працювати над подоланням стереотипів і

дискримінації через ефективну інформаційну політику. Значну увагу слід приділити вирішенню проблеми житла, розробивши програми будівництва соціального житла для ВПО та покращення умов кредитування. Важливими також є програми працевлаштування, що включають перенавчання та створення податкових пільг для роботодавців, які беруть на роботу ВПО. Розв'язання цих проблем сприятиме ефективній інтеграції ВПО, поліпшенню їхнього соціального становища та створенню більш стабільного та згуртованого суспільства в умовах повномасштабного вторгнення росії.

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ЩОДО СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

3.1. Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб в територіальній громаді

Здійснивши аналіз наукової літератури, було доведено актуальність і практичну значущість обраної проблематики, визначено базові поняття дослідження. Для подальшої розробки перевірки дієвості соціально-психологічних послуг, які надаються внутрішньо переміщеним особам, що постраждали внаслідок бойових дій, була обґрунтована діагностична програма, яка дозволила повною мірою досягнути мету та вирішити завдання дослідження.

Експериментальне дослідження відбувалося у декілька етапів. На першому етапі, а саме організаційному, було здійснено вивчення літератури та нормативно-правової бази державного регулювання соціальної роботи з ВПО, статистичні дані міжнародних організацій щодо поширеності та проблематики даної групи, підбір методик дослідження. Були поставлені завдання, визначено тип дослідження та критерії оцінки дієвості. Проведено домовленість з базою дослідження.

Другий етап (констатувальний) передбачав проведення емпіричного дослідження. Нами було зібрано дані щодо 50 внутрішньо переміщених осіб, які перебували на момент дослідження в місті Вінниця, проведено оцінку соціально-психологічного становища осіб, здійснена обробка бланків відповідей та їх систематизація, здійснено аналіз особливостей соціальної роботи з даною групою осіб.

На третьому етапі реалізації програми дослідження проведено діагностичну роботу з внутрішньо переміщеними особами, здійснено ряд заходів соціального та психологічного спрямування задля вирішення

найбільш значущих проблем у цих осіб та розроблено рекомендації фахівцям соціальних служб у роботі з внутрішньо переміщеними особами.

Метою даного дослідження є відновлення соціальних та психологічних ресурсів внутрішньо переміщених осіб, що постраждали внаслідок бойових дій.

Предмет аналізу – комплексний підхід у подоланні негативних наслідків воєнних дій осіб, що зазнали внутрішньої міграції.

Для дослідження особливостей соціально-психологічного стану внутрішньо переміщених осіб, що постраждали внаслідок бойових дій, були застосовані в якості інвентарю: метод спостереження, який використовувався для первинного збору даних про першочергові проблеми цієї категорії осіб та для оцінки дієвості наданих послуг; метод опитування використовувався для більш широкого розуміння проблем, з якими зіштовхнулись ВПО; методи тестування та анкетування переселенців задля чіткої оцінки психоемоційного стану дорослих і дітей, які пережили травмуючі події під час воєнних дій.

Експериментальне дослідження проходило на базі Вінницького міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Методами дослідження були: аналіз наукової літератури, спостереження, опитування, тестування та анкетування. У нашому дослідженні взяли участь 50 внутрішньо переміщених осіб, серед яких діти та неповнолітні – 12 осіб, похилого віку – 8 осіб. До групи досліджуваних увійшли особи, які безпосередньо стали свідками бойових дій та перебували під обстрілами та / або окупацією та частина осіб, які були вимушені залишити домівки до початку бойових дій на території їхнього проживання. кожному учаснику дослідження надавалися чіткі інструкції та бланки для заповнення відповідей. Задля первинного збору даних було розроблено і використано Опитування внутрішньо переміщених осіб щодо наявних проблем (Додаток А), у якому особам потрібно було відповісти на питання про житлові, соціальні, психологічні, інформаційні та медичні проблеми. Після

дослідження опитування було проведене повторно для визначення результативності проведеної роботи.

Найбільш критичною проблемою внутрішньо переміщених осіб у всі часи була відсутність житла та / або неможливість його отримати. Вплив багатьох факторів, таких як економічні (нестача або відсутність коштів для винаймання житла), соціальні (складність отримання статусу ВПО), здорожчання цін на оренду, відсутність вакансій на працевлаштування та загальне перенавантаження ринку праці часто призводить до того, що ця група осіб залишається без даху над головою. Данні опитування показали, що 56% внутрішньо переміщених осіб переживають проблеми з житлом і не в змозі самотійно і за свої кошти його винаймати, а 86% респондентів вказують на наявні фінансові проблеми, які не дозволяють їм повністю забезпечувати усі необхідні потреби, включаючи засоби гігієни, їжу, одяг. Такий розрив у відсотках зрозумілий, тому що певній частині осіб вдалося знайти тимчасовий прихисток у друзів або родичів, проте це лише тимчасове вирішення проблеми, і результат рівня фінансових труднощів чітко вказує на те, що з часом кризова ситуація буде лише загострюватись.

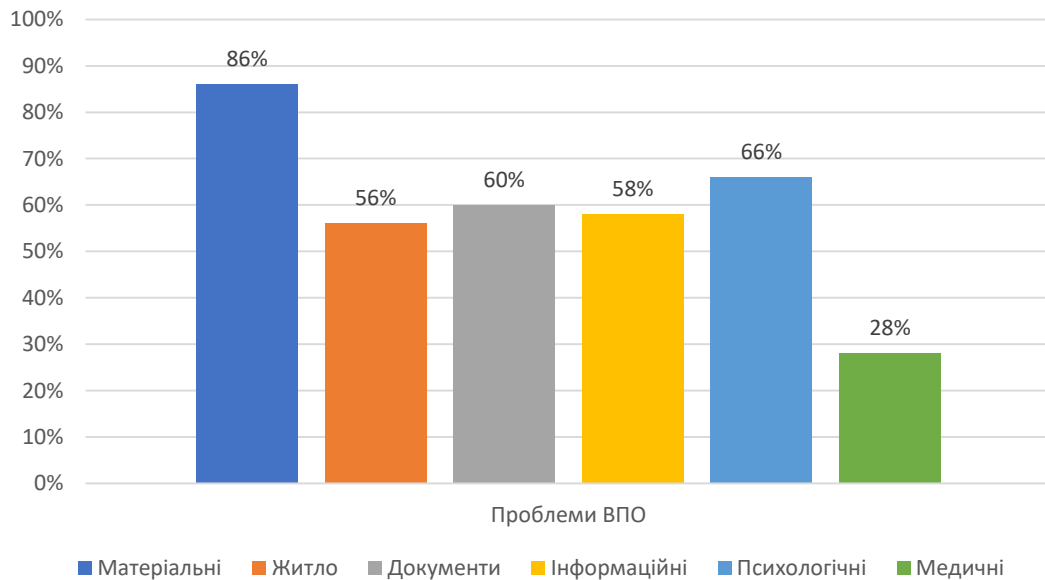
Наступний показник, який досліджувався, а саме проблеми в відновленні та / або оформленні документів, за відповідями опитуваних набрав 60%, що є індикатором того, що більше половині внутрішньо переміщених осіб потрібна допомога як в оформленні статусу ВПО, що надасть право на державну допомогу, так і у відновленні втрачених документів. Такі результати свідчать про необхідність покращення системи органів місцевої влади та ЦНАПів з метою запобігання загострення становища внутрішньо переміщених осіб.

Ще однією проблемою, яка заважає ВПО повноцінно отримувати допомогу, є недоступність або непоширеність інформації про те, де і які організації надають допомогу, форми цієї допомоги, місця розташування пунктів видачі гуманітарної допомоги, права, які їм гарантовані державою та

загальні відомості про те, куди звертатися і що робити. Про такі проблеми свідчили 58% опитаних внутрішньо переміщених осіб.

Медичні проблеми, пов'язані з травмами та хворобами, а також необхідність у медичному огляді визнало 28% опитаних, що означає, що кожен четвертий у групі дослідження потребує допомоги у медичній галузі. Ця проблема внутрішньо переміщених осіб стосувалася як хвороб, що з'явилися під час бойових дій (травми, в тому числі переломи та рани від уламків, проблеми з органами травлення внаслідок тривалого нерегулярного харчування, головні болі та безсоння на фоні стресу, респіраторні та інші вірусні інфекції, які з'явилися після довгого перебування без опалення, відсутньої можливості елементарної гігієни) та хронічних (таких як, наприклад, діабет, які потребують постійного приймання медикаментів), а також інвалідності. Часто досліджувані зіштовхувалися з проблемою отримання ліків та медичної допомоги у зв'язку з відсутністю документів або декларації з сімейним лікарем, та в результаті не могли в повній мірі отримати належне лікування.

Однією з наймасштабніших у цьому дослідженні проблем виявився психоемоційний стан переселенців. Перебування під обстрілами, втрата рідних та житла, яке довелось залишити і тікати в інше місто, відсутність коштів і загальне знесилення після довгої подорожі та перешкоди на місці прибуття стали негативними факторами розвитку психологічних порушень серед дорослих і дітей. За результатами загального опитування щодо потреби в психологічній допомозі, 66% респондентів висловили тривогу за свій психологічний стан, а також стан своїх дітей. Інші 34% заперечили наявність будь-яких скарг щодо свого ментального здоров'я, проте такий відсоток не можна насправді назвати правдивим і валідним з огляду на складність та непередбачуваність людської психіки в умовах воєнного стану.

Рис. 3.1. Проблеми внутрішньо переміщених осіб за результатами опитування

Дослідивши проблематику внутрішньо переміщених осіб, здійснивши аналіз даних, відсоткову пропорційність і характер наявних проблем, нами було розроблено та проведено систему заходів по відновленню соціальних та психологічних ресурсів досліджуваних шляхом надання їм комплексної соціальної, психологічної, консультаційної допомоги.

Дослідивши особливості діяльності Вінницького міського центру соціальних служб, ми зосередились на таких послугах:

- консультаційні;
- допомога з працевлаштуванням через Центр зайнятості населення;
- допомога в отриманні статусу ВПО та медіація з ЦНАПами з питань відновлення і оформлення документів;
- медіація з Центром вторинної безоплатної правової допомоги;
- співпраця з психологом з надання первинної психологічної допомоги;
- співпраця з волонтерами задля забезпечення речами першої необхідності та пошуку житла;
- адаптація та ресоціалізація внутрішньо переміщених осіб.

Таблиця 3.1.

**Відсоткове значення результативності до та після проведеної роботи з
ВПО**

	% до впливу	% осіб, які отримали допомогу	Відсоткове значення отриманого результату, %
Житло	56	6	50
Фінанси	86	30	56
Психологічні проблеми	66	8	58
Інформаційні проблеми	58	18	40
Медичні проблеми	28	4	24
Проблеми з документами	60	12	48

Початковим етапом роботи з внутрішньо переміщеними особами була консультаційна робота з переселенцями, забезпечення необхідною інформацією щодо їх прав та державних гарантій, передбачених законом, видача листівок і буклетів з детальною інформацією і контактними даними обласних кол-центрів з гуманітарних питань, соціальних служб, служб психологічної та юридичної допомоги, центру зайнятості населення, центру надання адміністративних послуг, а також місцями розташування Штабу допомоги внутрішнім переселенцям Вінницької міської територіальної громади та інших волонтерських організацій, які займаються допомогою ВПО у місті Вінниця.

Наступним етапом була допомога в отриманні статусу внутрішньо переміщеної особи таким особам, а також при потребі відновлення втрачених документів, яка надавалася шляхом направлення до Центрів надання адміністративних послуг та співпраця зі структурним підрозділом з питань соціального захисту населення міста Вінниця.

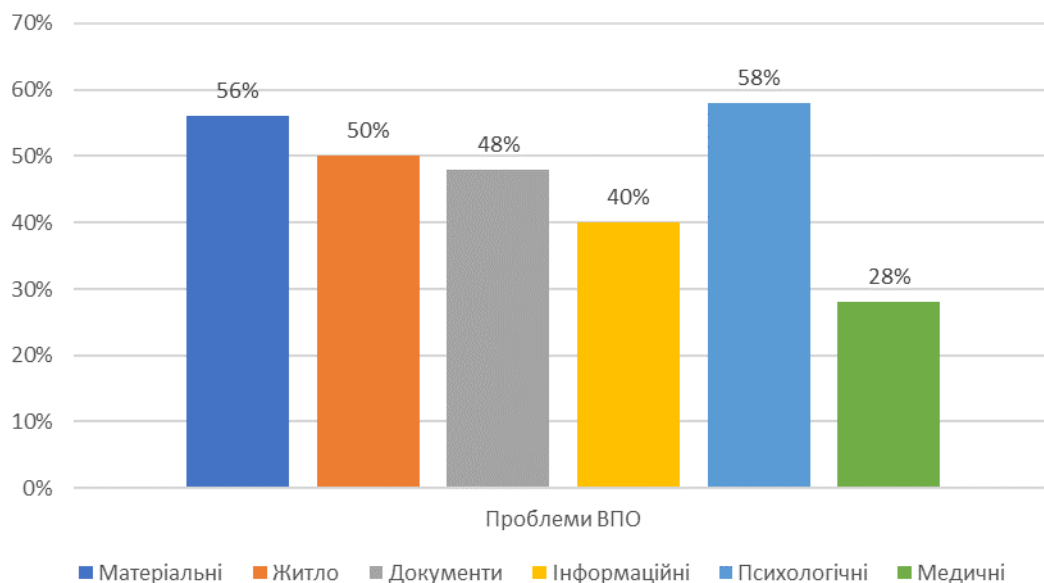
На основі вирішення попередніх проблем ми мали змогу зосередитись на матеріальних та житлових аспектах допомоги внутрішньо переміщеним

особам, скоординувати їх на подання та отримання щомісячної адресної допомоги у підрозділах соціального захисту населення. Також була проведена співпраця з Центром зайнятості, де внутрішні переселенці могли отримати консультативну допомогу з отримання роботи за наявною спеціальністю, або у місцях, де освіта не обов'язкова. Разом з цим, відповідно до Постанови від 29 квітня 2022 р. №495 «Про деякі заходи з формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб», 50% осіб отримали тимчасове житло строком на 1 рік з можливістю продовження на наступний строк, якщо у їхньому статусі не сталося змін та якщо вони не набули іншого місця проживання, місця в хостелах або, у співпраці з волонтерськими організаціями, змогли знайти тих, хто погодився на деякий час прихистити їх. Крім того, 44% досліджуваних, за підтримки Центру видачі гуманітарної допомоги міста Ввнниця, вдалося отримати речі першої необхідності (одяг, взуття, засоби особистої гігієни, постільну білизну, продукти харчування).

Психологічну допомогу отримали 42% внутрішньо переміщених осіб у Центрі допомоги переселенцям, координаційному центрі та волонтерському об'єднанні «Захист». Допомогу отримали як дорослі, так і діти, психологами були проведені бесіди з внутрішньо переміщеними особами щодо способів подолання стресу, правилам реагування у критичних ситуаціях та інформовано про цілодобові гарячі лінії, куди вони можуть звертатися у разі виникнення питань.

Отримали первинну і вторинну медичну допомогу 76% досліджуваних. Вони мали змогу отримати дистанційну телефонну консультацію терапевта, педіатра та сімейного лікаря, електронний рецепт за програмою «Доступні ліки» та інсулін, та електронні направлення без потреби укладання нової декларації. Вторинна медична допомога полягала в консультуванні, діагностиці, профілактиці та лікуванні хвороб, травм, отруєнь та інших станів, направленні пацієнтів для надання спеціалізованої медичної допомоги.

В результаті проведення цих заходів показник інформаційних проблем знизився на 18% від початкових 58%, тобто 40% досліджуваних отримали допомогу в даному питанні, проте варто зауважити, що подібна робота повинна проводитися на постійній основі, адже, на нашу думку, інформаційний бар'єр, що виникає внаслідок недостатньої, недоступної та невчасної роботи інформаційної системи, створює великий проділ між особами, які постраждали від воєнних дій, та допомогою, яка має їм надаватися. 52% досліджуваних змогли отримати статус ВПО та відновити документи, необхідні для надання їм державної допомоги та захисту, а також подали інформаційне повідомлення на відшкодування втраченого майна. 50% ВПО отримали тимчасове житло строком на 1 рік з можливістю продовження на наступний строк, якщо у їхньому статусі не сталося змін та якщо вони не набули іншого місця проживання, місця в хостелах або, у співпраці з волонтерськими організаціями, змогли знайти тих, хто погодився на деякий час прихистити їх. Крім того, 50% досліджуваних, за підтримки Центру видачі гуманітарної допомоги міста Ввниця, вдалося отримати речі першої необхідності.

Рис. 3.2. Проблеми внутрішньо переміщених осіб за результатами опитування після проведення експерименту

В результаті проведеної комплексної роботи вдалося покращити соціальний, матеріальний та психологічний стан внутрішньо переміщених осіб, що показало практичну дієвість та значимість комплексного підходу.

3.2. Програма соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в територіальній громаді

Програма соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в територіальній громаді повинна включати:

1) У нинішніх умовах війни та масового переміщення населення питання житлового забезпечення внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в межах територіальних громад набуло особливої актуальності. Програма соціальної підтримки ВПО на місцевому рівні має охоплювати комплекс сучасних заходів, спрямованих на оперативне реагування на житлову кризу. По-перше, необхідним є розгортання тимчасових житлових модулів або мобільних містечок, які можуть бути створені на базі переобладнаних громадських будівель або нових конструкцій. Важливо, щоб такі осередки забезпечували базовий рівень безпеки, комфорту та доступу до соціальних послуг. По-друге, доцільним є надання адресної фінансової підтримки ВПО для покриття витрат на оренду житла, що дозволяє розширити доступ до тимчасового житла на відкритому ринку. Крім того, територіальні громади мають налагоджувати партнерства з волонтерами, благодійними організаціями та місцевим бізнесом задля координації розміщення та адаптації ВПО. Такий підхід дозволяє не лише частково вирішити проблему тимчасового житла, а й сприяє соціальній інтеграції переміщених осіб у новому середовищі.

2) Матеріальна допомога для внутрішньо переміщених осіб в Україні може бути реалізована за допомогою різних механізмів та програм. Наприклад, шляхом налагодження гуманітарної допомоги. Організації та фонди можуть забезпечувати ВПО необхідними гуманітарними товарами, такими як харчові набори, гігієнічні засоби, одяг, постільна білизна та інші

предмети першої необхідності. Ця допомога може надаватися через розподіл пакетів або організацію гуманітарних точок. Фінансову допомогу можна організувати через благодійні фонди, державні програми або міжнародні організації, які можуть надавати фінансову підтримку ВПО. Це може включати безумовну фінансову допомогу для покриття базових потреб ВПО або надання фінансової допомоги на конкретні цілі, такі як оплата оренди житла, медичні послуги або навчання. Важливо також сприяти зайнятості, так організації можуть надавати підтримку ВПО в пошуку роботи та професійному розвитку. Це може включати надання консультацій, тренінгів з професійних навичок, підтримку підприємництва або створення робочих місць для ВПО. Державні та громадські програми можуть бути розроблені для надання матеріальної допомоги ВПО. Це можуть бути програми соціальної допомоги, субсидій на оплату комунальних послуг, медичного страхування.

3) Інформаційна підтримка: надання інформації про доступні ресурси, програми та послуги, які можуть бути корисними для внутрішньо переміщених осіб.

4) Медична допомога для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні передбачає ряд заходів і послуг, які спрямовані на забезпечення їхнього фізичного та психічного здоров'я. Екстрена медична допомога, забезпечення швидкого та ефективного доступу до екстреної медичної допомоги для ВПО, включаючи надання першої медичної допомоги, транспортування до лікарні та невідкладні медичні процедури. Медичні консультації та діагностика, що передбачає надання доступу до медичних консультацій та діагностичних процедур для встановлення діагнозу та розроблення плану лікування. Це може включати консультації лікарів різних спеціальностей, лабораторні та інструментальні дослідження. Лікування та реабілітація забезпечення доступу до лікування, яке відповідає потребам ВПО. Це можуть бути медикаментозні препарати, фізіотерапія, хірургічні втручання, реабілітаційні програми та інші форми лікування, спрямовані на

поліпшення стану здоров'я та функціональності. Психологічна підтримка, шляхом надання психологічної підтримки та психотерапевтичних послуг для ВПО, які можуть бути травмовані або досвідчувати психічні труднощі. Це може включати індивідуальні консультації, групові сесії підтримки, психотерапевтичні програми та ресурси.

5) Освіта та професійна підготовка для внутрішньо переміщених осіб передбачає ряд заходів та програм, які спрямовані на забезпечення доступу до якісної освіти та розвитку професійних навичок. Основними аспектами, які можуть бути передбачені в такій освітній та професійній підготовці є: доступ до освіти, що передбачає забезпечення можливостей для ВПО отримати доступ до загальної освіти, включаючи початкову, середню та вищу освіту. Це може включати створення спеціальних програм та класів для ВПО, надання шкільних посібників та матеріалів, організацію занять у внутрішньому переміщенні. Важливою є також професійна підготовка, що включає надання можливостей для ВПО отримати професійну підготовку та навички, які допоможуть їм знайти роботу або розпочати власний бізнес. Це можуть бути тренінги, курси професійного навчання, практичні майстер-класи та стажування в підприємствах. Забезпечення психологічної підтримки та консультування для ВПО щодо навчання та професійного розвитку. Це може включати індивідуальні консультації, групові сесії, психологічну підтримку у навчальному середовищі та розробку планів розвитку кар'єри. Забезпечення фінансової допомоги для ВПО на отримання освіти та професійної підготовки. Це можуть бути стипендії, гранти або фінансова допомога, тощо.

6) Підтримка в соціальній адаптації. Соціальна адаптація для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні передбачає комплекс заходів та підтримки, які спрямовані на допомогу ВПО у встановленні стабільного життя, інтеграції у нове середовище та забезпечення їхньої соціальної підтримки. Важливими аспектами, які можуть бути передбачені в такій соціальній адаптації є: житлова адаптація, що передбачає надання допомоги

ВПО у пошуку житла, оренді житла або розміщенні у тимчасових притулках. Це може включати надання консультацій та підтримки у процесі пошуку житла, допомогу у вирішенні житлових питань, забезпечення матеріальної підтримки для оренди або придбання житла; соціальна підтримка через надання психологічної, емоційної та соціальної підтримки ВПО у процесі адаптації до нового оточення. Це може включати групові сесії підтримки, індивідуальні консультації, формування соціальних мереж та спільнот для підтримки; розвиток навичок і зайнятість через надання можливостей для ВПО отримати навички, необхідні для працевлаштування та самостійного забезпечення. Це може включати професійне навчання, тренінги з розвитку особистих навичок, підтримку у пошуку роботи, стажування та працевлаштування; забезпечення доступу ВПО до соціальних послуг, таких як медична допомога, освіта, соціальне забезпечення, допомога у вирішенні юридичних питань.

7) Правова допомога захист прав та інтересів, зокрема шляхом надання правової допомоги, підтримки в доступі до юридичних послуг та захисту від дискримінації або насильства

8) Психологічна підтримка та реабілітація – надання емоційної підтримки, консультування та психологічної допомоги, спрямованої на зміцнення психологічного благополуччя, подолання стресу, тривоги або депресії.

9) Захист від насильства та експлуатації. Захист від насильства та експлуатації для внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні передбачає ряд заходів та механізмів, які спрямовані на забезпечення їх безпеки та попередження будь-яких форм насильства та експлуатації. Захист від насильства та експлуатації передбачає зокрема попередження насильства, надання інформації та освіти ВПО про права, їхні можливості та механізми захисту. Це може включати проведення тренінгів, семінарів та інших освітніх заходів для підвищення свідомості та навичок самозахисту. Створення безпечних просторів для ВПО, де вони можуть знайти притулок та захист від

насильства. Це можуть бути притулки для жінок та дітей, тимчасові проживальні приміщення, дитячі центри, де надаються соціальні та психологічні послуги. Забезпечення доступу ВПО до правосуддя та юридичної допомоги. Це може включати надання правової консультації, підтримки в судових процедурах, а також захисту прав ВПО на рівні законодавства.

Створення умов для повернення та реінтеграції передбачає сприяння участі внутрішньо переміщених осіб у соціальному житті, підтримку розвитку соціальних навичок, сприяння встановленню соціальних зв'язків та інтеграцію в громаду.

Висновки до третього розділу

Досліджено проблематику внутрішньо переміщених осіб, здійснено аналіз даних, відсоткову пропорційність і характер наявних проблем та нами було розроблено та проведено систему заходів по відновленню соціальних та психологічних ресурсів досліджуваних шляхом надання їм комплексної соціальної, психологічної, консультаційної допомоги. За результатами проведеної роботи, метою якої було стабілізувати соціальне, матеріальне та психологічне становище переселенців, спостерігалось чітке покращення у всіх сферах, починаючи від інформаційного забезпечення і закінчуючи медичними послугами. Таким чином, можна зробити висновок про доведену дієвість програми соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб.

Програма соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб має зосереджуватися на скороченні дистанції між переміщеною людиною та суспільством. Важливо створити середовище, де голоси переселенців будуть почуті, їхні права – захищені, а внески – оцінені. Соціальної згуртованості можна досягти через баланс між визнанням унікального досвіду переміщеної особи та сприянням її інтеграції в нову громаду. Цінуючи різноманітність, сприяючи рівним можливостям і заохочуючи інклюзивний діалог, можливо побудувати більш згуртоване суспільство.

ВИСНОВКИ

В бакалаврській кваліфікаційній роботі на тему «Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в територіальній громаді» виконано завдання, які були поставлено відповідно до мети:

1. Здійснено теоретичний аналіз соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в умовах територіальної громади. Розкрито сутності поняття «внутрішньо переміщені особи». Проаналізовано особливості соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в умовах територіальної громади. Встановлено, що соціальна робота з цією категорією охоплює комплекс послуг, спрямованих на їх адаптацію, вирішення житлових питань, сприяння працевлаштуванню, надання психологічної підтримки, освітніх та медичних послуг. Наголошено на важливості міжвідомчої взаємодії органів влади, соціальних служб, громадських організацій і самих переселенців у забезпеченні ефективної інтеграції ВПО в громади. Досліджено нормативно-правові засади соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб в Україні.

2. Охарактеризовано напрями оптимізації розвитку соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами. Здійснено аналіз сучасного стану соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами, визначено основні проблеми, з якими стикаються переселенці, зокрема труднощі з пошуком житла, працевлаштуванням, адаптацією до нового середовища, психологічними навантаженнями та соціальною ізоляцією. Охарактеризовано напрями оптимізації розвитку соціальної роботи з внутрішньо переміщеними особами в територіальних громадах. Визначено, що пріоритетними напрямками є забезпечення доступу до життєво важливих ресурсів, стабілізація житлової ситуації, запровадження програм будівництва соціального житла та поліпшення умов кредитування для ВПО. Запропоновано підвищити рівень міжвідомчої взаємодії між органами влади, соціальними службами, громадськими об'єднаннями та самими ВПО задля забезпечення комплексного підходу до їх підтримки.

3. Здійснено комплексну оцінку соціально-психологічного становища внутрішньо переміщених осіб на території Вінницької міської територіальної громади. Дослідження дозволило виявити основні проблеми, з якими стикаються ВПО в умовах тимчасового проживання, а саме: житлові, фінансові, психологічні, медичні труднощі, проблеми з оформленням документів та обмежений доступ до інформації про доступні послуги й допомогу. Результати первинного опитування підтвердили високий рівень нагальності цих проблем. Найбільш критичними виявилися питання фінансової забезпеченості (86%), забезпечення житлом (56%) та потреба у психологічній допомозі (66%).

4. На основі виявлених потреб було розроблено і впроваджено програму соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб у територіальній громаді, що є комплексним багатофункціональним інструментом та охоплює ключові напрями допомоги: житлове забезпечення, матеріальну та медичну допомогу, освітні й професійні можливості, соціальну адаптацію, правовий та психологічний супровід, захист від насильства й експлуатації. Її реалізація дозволяє не лише оперативно реагувати на нагальні потреби ВПО, а й сприяє їхній інтеграції в місцеву громаду, відновленню психоемоційного стану, забезпеченню базових прав і свобод, а також формуванню умов для самостійного та гідного життя у нових обставинах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. (1996) від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.03.2025).
2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (редакція від 01.01.2024). Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 20.03.2025).
3. Про внесення змін до Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» щодо деяких питань забезпечення внутрішньо переміщених осіб житлом для тимчасового проживання: Закон України від 08.11.2023 № 3446-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3446-20> (дата звернення: 25.03.2025).
4. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VI. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 25.03.2025).
5. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України від 02.03.2000 № 1533-III (редакція від 01.01.2024). Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1533-14#Text> (дата звернення: 20.03.2025).
6. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI (редакція від 01.01.2024). Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 20.03.2025).
7. Про затвердження Порядку здійснення заходів сприяння зайнятості...: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.09.2021 № 696 (редакція від 01.01.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/696-2021-p#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

8. Про облік внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. № 509. 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.03.2025).

9. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III (редакція від 01.01.2024). Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

10. Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України від 10.02.1998 № 103/98-ВР (редакція від 01.01.2024). Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

11. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 № 3551-XII (редакція від 01.01.2024). Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

12. Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції: Закон України від 02.09.2014 № 1669-VII (редакція від 01.01.2024). Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1669-18#Text> (дата звернення: 20.03.2025).

13. Розпорядження КМУ № 312-р від 7.04.2023 р. «Про схвалення Стратегії державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023—2025 роках». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/312-2023-%D1%80#Text>. (дата звернення: 20.03.2025).

14. Басова І. С. Внутрішньо переміщена особа як суб'єкт права соціального забезпечення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та юрид. наук: 12.00.05. Одеса. 2019. 20 с.

15. Бльок Н. В. Термінологія та понятійна характеристика внутрішньо переміщених осіб. Право і суспільство. 2022. № 3. С. 142-147.

16. Від соціальної підтримки до інтеграції: проблеми переселенців на Вінниччині та роль рад ВПО у їхньому подоланні. URL:

<https://yednanniazaradydii.org.ua/publications/vid-sotsialnoi-pidtrymky-do-intehratsii-problemy-pereselentsiv-na-vinnychchyni-ta-rol-rad-vpo-u-ikhnomu-podolanni/> (дата звернення: 20.03.2025).

17. Державам-членам щодо внутрішньо переміщених осіб : рекомендація ПАРЄ від 05.04.2006. URL: <https://rm.coe.int/16806b5ab1> (дата звернення: 20.03.2025).

18. Забезпечення житлом. Як ВПО отримати житло? URL: <https://social.te.gov.ua/do-uvagi-vnutrishno-peremishenim-osobam/zabezpechennya-zhitlom/>. (дата звернення: 20.03.2025).

19. Забуті люди Європи: захист прав людини осіб, переміщених на тривалий час: рекомендація ПАРЄ від 24.06.2009. URL: https://www.coe.int/uk/web/kyiv/idps2ukrasset_publisher/apxzANo4kCFp/content/human-rights-protection-in-situations-of-forced-displacement-european-standards-and-constitutional-jurisprudence-inheritRedirect=false (дата звернення: 20.03.2025).

20. Ісаєва Н. С. Теоретико-правова характеристика визначення поняття «внутрішньо переміщені особи». Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 4. С. 70-75.

21. Каліущенко І.М. Міжнародно-правові стандарти забезпечення прав внутрішньо-переміщених осіб та їх впровадження в Україні. Юридичний науковий електронний журнал, №2. 2016. С. 161-164.

22. Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення всередині країни. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/IDPersons/GPUkrainian.pdf>. (дата звернення: 20.03.2025).

23. Кобець М. П. Щодо визначення поняття «внутрішньо переміщена особа» в законодавстві України. Порівняльне аналітичне право. № 1. 2016. С. 199-202.

24. Малиновська О. М., Яценко Л. Д. Соціальні наслідки вимушеного внутрішнього переміщення населення в Україні. Проблеми сучасних

трансформацій. Серія: економіка та управління, (11). 2024. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-07-01>. (дата звернення: 20.03.2025).

25. Малиха М. І. До проблеми сутності поняття «внутрішньо переміщені особи»: державна політика та регіональна практика. Грані. 2015. № 8. С. 6-12.

26. Менджул М. В., Паніна Ю. С. Поняття «внутрішньо переміщена особа»: порівняльний аналіз законодавства України та зарубіжних країн. Порівняльно-аналітичне право. 2016. № 4. С. 293-297.

27. Міграційні процеси в сучасному світі: світовий, регіональний та національний вимір. Понятійний апарат, концептуальні підходи, теорія і практика: енциклопедія / за ред. Ю. І. Римаренка. Київ : Довіра, 1998. 184 с/

28. Міська цільова програма Київської міської ради «Підтримка та інтеграція внутрішньо переміщених осіб у місті Києві на 2025 – 2027 роки». URL: https://kmr.gov.ua/sites/default/files/177-9985_0.pdf. (дата звернення: 20.03.2025).

29. Наджафгулієв Рафіг Іслам огли. Адміністративно-правовий статус біженців і вимушених переселенців в Азербайджанській Республіці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2013. 23 с.

30. Наливайко Л. Р., Орешкова А. Ф. Внутрішньо переміщені особи: визначення поняття. Право і суспільство. 2018. №1. С. 3-39.

31. Принципи щодо реституції житла та майна біженців і внутрішньо переміщених осіб: рекомендації ООН від 11.08.2005. URL: <https://rm.coe.int/16806b5abd> (дата звернення: 20.03.2025).

32. Програми та заходи щодо працевлаштування внутрішньо переміщених осіб в м. Кропивницькому. URL: https://kr-rada.gov.ua/site/uploads/files/Peresel/Rada-VPO/programa-pracevlashtuvannya_VPO.pdf. (дата звернення: 20.03.2025).

33. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи 6 державам членам щодо внутрішньо переміщених осіб. 2006. URL: <https://www.ombudsman.gov.ua/uk/rekomendaciya-komitetu-ministriv-radi-evropi20066-derzhavam-chlenam-shchodo-vnutrishno-peremishchenih-osib>.

(дата звернення: 20.03.2025).

34. Сірант М. М. Біженці та внутрішньо переміщені особи: співвідношення понять. Митна справа. 2015. № 2 (98). С. 154-159.

35. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. 2 (Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми). А. В. Аносова, О. В. Безпалько, Т. П. Цюман та ін. За заг. ред.: Т. В. Журавель, З. П. Кияниці. Київ : ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 352 с.

36. Чиркін А.С., Храпська А.О. Забезпечення прав внутрішньо-переміщених осіб. Міжнародно-правове регулювання та досвід зарубіжних країн. Юридичний науковий електронний журнал, № 4. 2022. С. 102-105. URL: http://lsej.org.ua/4_2022/21.pdf. (дата звернення: 20.03.25).

37. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи. Навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2016. 464 с.

38. Щодо майна біженців та переміщених осіб : резолюція ПАРЄ від 28.01.2010. URL: <https://rm.coe.int/16806b5a6d> (дата звернення: 20.03.2025).

39. Francis Mading Deng. The Global Challenge of Internal Displacement, 5 WASH. U. Journal of Law & Policy. 2001. P. 141-144.

40. Nikolajchuk M. The constituent elements of the mechanism of regulation of migration processes of the rural population. Regional'na ekonomika. 2005. Vol. 3, № 37. P. 105-112.

41. Андріяш В.І. Соціальна відповідальність держави в сфері забезпечення соціального захисту населення в умовах війни в Україні. Публічне управління та місцеве самоврядування. №2. 2023. С. 3-9.

42. Блюк Н. В. Адміністративно-правові аспекти соціального захисту внутрішньо переміщених осіб. Juris Europensis Scientia. Випуск 5,

2023. С. 55-59. URL: http://jes.nuoua.od.ua/archive/5_2023/11.pdf. (дата звернення: 05.05.25).

43. Від соціальної підтримки до інтеграції: проблеми переселенців на Вінниччині та роль рад ВПО у їхньому подоланні. URL: <https://yednanniazaradydii.org.ua/publications/vid-sotsialnoi-pidtrymky-do-intehratsii-problemy-pereselentsiv-na-vinnychchyni-ta-rol-rad-vpo-u-ikhnomu-podolanni/> (дата звернення: 05.05.25).

44. Внутрішньо переміщені особи – нові жителі громади. У Вінниці відбулось засідання Координаційної ради з питань ВПО. URL: <https://www.vmr.gov.ua/vnutrishno-peremishcheni-osoby-novi-zhyteli-hromady-u-vinnytsi-vidbulos-zasidannia-koordinatsiinoi-rady-z-pytan-vpo> (дата звернення: 05.05.25).

45. Гончаренко О. Три найголовніші проблеми ВПО в Україні: що потрібно змінити? URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/goncharenko/65e857854edc4/> (дата звернення: 05.05.25).

46. Гундერთайло Ю. Д. Організація соціально-психологічного супроводу внутрішньо переміщених осіб. Наукові студії із соціальної та політичної психології. 2019. Вип. 44 (47). С. 52-58.

47. Де і як навчаються українські діти в часи війни: проблеми, пропозиції, рекомендації. URL: <https://eo.gov.ua/de-i-iak-navchaiutsia-ukrainski-dity-v-chasy-viyny-problemy-propozytsii-rekomendatsii/2022/11/16> (дата звернення: 05.05.25).

48. Забезпечення права на вищу освіту для внутрішньо переміщених осіб: дослідження. URL: <https://www.helsinki.org.ua/publications/zabezpechennia-prava-na-vyshchu-osvitu-dlia-vnutrishno-peremishchenykh-osib-doslidzhennia/> (дата звернення: 05.05.25).

49. Звіт про внутрішнє переміщення в Україні. Опитування загального населення. Червень 2023 р. URL: IOM_Ukraine_Internal

Displacement Report_Round 13 (June 2023)_ENG-UKR.pdf. (дата звернення: 05.05.25).

50. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах. Аналітичний звіт за результатами фокус-групового дослідження. URL: <https://www.vplyv.org.ua/wp-content/uploads/2023/06/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82-%D1%84%D0%BE%D0%BA%D1%83%D1%81-%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%BF%D0%B8.pdf>. (дата звернення: 05.05.25).

51. Ісаєва Н. С. Теоретико-правова характеристика визначення поняття «внутрішньо переміщені особи». Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 4. С. 70-75.

52. НСЗУ стверджує, що в Україні побільшало лікарів і медперсоналу під час війни. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/01/12/252303/>. (дата звернення: 05.05.25).

53. Питання Міністерства цифрової трансформації : Постанова Каб. Міністрів України від 18.09.2019 р. № 856: станом на 11 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-п#Text> (дата звернення: 09.05.2025).

54. Проскурєнко Н. Інтеграція переселенців: як закордонний досвід може допомогти Україні? Кейс Грузії. URL: <https://shotam.info/intehratsiia-pereselentsiv-iaak-zakordonnyu-dosvid-mozhe-dopomohty-ukraini-keys-hruzii/>.(дата звернення: 05.05.25).

55. Як зареєструвати статус ВПО та отримати довідку переселенця. Інструкція. Дія. Безбар'єрність. URL: <https://bf.diia.gov.ua/articles/yak-zareiestruvatys-vpo-otrymannia-dovidky-instruktsiia> (дата звернення: 09.05.2025).

56. Офіційний сайт Міжнародної організація з міграції. URL:
<https://iom.org.ua/ua>.

57. Офіційний сайт Міністерство соціальної політики України. URL:
<https://www.msp.gov.ua/>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Форма опитування внутрішньо переміщених осіб щодо наявних проблем (за Мельник С.)

Це опитування призначене для визначення основних першочергових проблем внутрішньо переміщених осіб. Будь ласка, заповніть цю форму, підкреслюючи потрібне, або записавши в пустий рядок «так» чи «ні». За бажанням, уточніть свою відповідь.

ПІБ _____

ПІБ опікуна/особи, що заповнює форму _____

Вік _____

Стать _____

Чи є разом з Вами

батьки/діти? _____

Чи отримали Ви статус ВПО у ЦНАПах/службах соціального захисту/гуманітарних пунктах? (необхідне підкреслити або вписати «ні») _____

Чи є у Вас проблеми з пошуком житла? _____

Чи потрібне Вам оформлення/відновлення документів? _____

Чи потрібна Вам правова допомога? _____

Чи знаєте Ви, де розташовані гуманітарні пункти, заклади соціального забезпечення? _____

Чи вважаєте Ви, що потребуєте психологічної допомоги? _____

Чи є у Вас матеріальні проблеми (кошти, одяг, їжа, засоби гігієни)? _____

Чи є у Вас потреба в отриманні ліків/медичної допомоги? Чи є у Вас група інвалідності? _____

Дякуємо за ваші відповіді!